

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Ühiskonnateaduste instituut
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni õppekava

Birgit-Helis Heinsalu

FACEBOOKI KASUTAMISEST LOOBUJAD: PÕHJUSED JA KOGEMUSED

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Andra Siibak PhD

Tartu 2016

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHA	6
1.1. Tehnoloogia faasid.....	6
1.1.1. Tehnoloogia omaks võtmine	6
1.1.3. Sotsiaalmeedia kasutamise lõpetamine	8
1.2. Peamised Facebooki kasutamisest loobumise põhjused	9
1.2.1. Alternatiivsete kanalite leidmine	9
1.2.1.1. Ühe sotsiaalmeedia keskkonna vahetamine teise vastu	10
1.2.2. Erinevused ajakasutuses.....	11
1.2.3. Sotsiaalsed põhjused	12
1.2.4. Privaatsuse-kaotamisega seonduvad põhjused	14
1.2.5. Ideoloogilised põhjused	15
1.2.6. Psühholoogilised põhjused	16
1.3. Uurimisküsimused.....	17
2. MEETOD JA VALIM.....	18
2.1. Meetod	18
2.2. Valim	20
3. TULEMUSED	22
3.1. Peamised põhjused Facebooki kasutamisest loobumiseks	22
3.1.1. Privaatsusest ja eneseavamisest tingitud põhjused.....	22
3.1.2. Ebaratsionaalsest ajakasutusest tingitud põhjused.....	23
3.1.3. Informatsiooni üleküllusest tingitud põhjused.....	25
3.1.4. Digitehnoloogiast tingitud põhjused	25
3.1.5. Sotsiaalsest võrdlemisest tingitud põhjused.....	26
3.2. Loobumisotsusest teatamine	27
3.3. Muutused igapäevastes toimingutes	28
3.3.1. Muutused suhtlusviisides ja -kanalites	28
3.3.2. Muutused ajakasutuses	30
3.3.3. Meeleolu ja enesetunde muutus	32
3.3.4. Muutused informatsiooni kättesaamises.....	33
4. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON	35
4.1.1. Meetodi ja valimi kriitika ning eneserefleksioon	41
4.1.2. Suunad edasiseks uurimiseks.....	42
KOKKUVÕTE.....	43
SUMMARY	44
KASUTATUD KIRJANDUS.....	45
LISAD	50
Lisa 1. Intervjuukava.....	50
Lisa 2. Intervjuude transkriptsioonid (lisatud CD-le).....	53
Lisa 2.1. Intervjuu M1(23) (lisatud CD-le).....	Error! Bookmark not defined.
Lisa 2.2. Intervjuu M2(30) (lisatud CD-le).....	Error! Bookmark not defined.
Lisa 2.3. Intervjuu M2(45) (lisatud CD-le).....	Error! Bookmark not defined.
Lisa 2.4. Intervjuu N1(23) (lisatud CD-le)	Error! Bookmark not defined.
Lisa 2.5. Intervjuu N2(23) (lisatud CD-le)	Error! Bookmark not defined.

Lisa 2.6. Intervjuu N3(23) (lisatud CD-le)	Error! Bookmark not defined.
Lisa 2.7. Intervjuu N4(52) (lisatud CD-le)	Error! Bookmark not defined.
Lisa 2.8. Intervjuu N5(22) (lisatud CD-le)	Error! Bookmark not defined.
Lisa 2.9. Intervjuu N6(27) (lisatud CD-le)	Error! Bookmark not defined.
Lisa 2.10. Intervjuu N7(20) (lisatud CD-le).....	Error! Bookmark not defined.

SISSEJUHATUS

Tänapäeval on sotsiaalmeedia lahutamatu osa inimeste igapäeva elus. Facebook on maailmas enim levinud veebipõhine suhtlusvõrgustik, kus on väidetavalt 2,2 miljardit aktiivset kasutajat ehk laias laastus kolmandik tervest maakera populatsioonist kasutab Facebooki (Edwards, 2014). Statistika näitab, et ka eestlased on internetis üsna sotsiaalsed. Sotsiaalmeedia keskkondadest kasutatakse siingi kõige enam Facebooki (Top Sites in Estonia, 2015), mida iga kuu kasutab ca 500-600 tuhat aktiivset Eesti kasutajat (Krustok, 2015).

Vaatamata sellele, et Facebooki kasutab niivõrd suur hulk inimesi nii kogu maailmas kui ka Eestis, tuleb tõdeda, et aina rohkem eestlasi on hakanud Facebooki kasutamisest loobuma. Ajakirjanduses ilmunud artiklitest nähtub, et Facebooki kasutamisest on loobunud mitmed Eesti avaliku elu tegelased. Näiteks loobus näitleja Elina Pähklmägi Facebooki kasutamisest, sest tema sõnul oli Facebookis liiga palju sõbrakutseid ning kirju, millele ta ei osanud vastata (Elina Pähklmägi..., 2011). Oma Facebooki loobumisotsusest on teada andnud ka Heiti Kender, kes avastas, et pärast Facebooki konto sulgemist on tal rohkem aega jälle lugeda ning inimestega suhelda (Heiti Kender..., 2015). Eeltoodust nähtub, et Eesti tuntud inimestel on erinevad põhjused, mille tõttu nad Facebooki kasutamisest on loobunud, aga soov oleks teada saada, millistel põhjustel lõpetavad Facebooki kasutamise Eesti lihtinimesed, sest varasemalt ei ole Facebookist loobujate kogemusi ega arvamusi mulle teadaolevalt Eestis uuritud. Küll aga on sellise fookusega teemasid mõningal määral uuritud mujal maailmas, näiteks Ameerikas ja Austraalias (Rainie, Smith, Duggan, 2013; Baker, White, 2011).

Käesoleva töö eesmärk on semi-struktureeritud informandi intervjuudele (N=10) tuginevalt uurida, mis põhjustel loobuvad Eesti inimesed Facebooki kasutamisest ning kuivõrd nad oma loobumisotsusest teistele kasutajatele rääkisid. Samuti soovin käesolevas töös teada, milliseid muutusi Facebooki kasutamisest loobumine on minu intervjueeritavate igapäevasesse ellu kaasa toonud. Näiteks uurin, milliseid suhtluskanaleid hakati kasutama peale Facebooki kasutamisest loobumist ning analüüsin, kuidas on Facebookist loobumine muutnud informantide igapäevaseid suhtluspraktikaid ja infosaamise viise, aga ka igapäevast ajakasutust ning üldist enesetunnet.

Bakalaureusetöö on jaotatud neljaks peatükiks. Esimeses peatükis on välja toodud teoreetilised ning empiirilised lähtekohad, kus käsitletakse sotsiaalmeedia kasutuselevõttu, selle kasutamist ning kasutamisest loobumist, toetudes Maieri, Laumeri, Weinerti ning Weitzeli uuringule (2015). Lisaks on selles peatükis esile tõstetud ka peamised põhjused, mille tõttu loobutakse Facebookist. Teises peatükis on antud ülevaade töö meetodist ja valimist. Kolmandas peatükis on esitatud uuringu käigus saadud tulemused. Järeldused ja diskussioon on välja toodud neljandas peatükis.

Soovin tänada oma juhendajat Andra Siibakut tähelepanekute, suunamiste ning mitmekülgse abi eest! Suur tänu ka retsensendile, kelle märkused ja soovitusel võimaldasid käesolevat tööd paremaks muuta! Samuti suur aitäh intervjuueeritavatele, kes leidsid intervjuu jaoks aega ning kes minuga oma loobumise põhjuseid ning kogemusi jagasid!

1. TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD

Teoreetiliste ja empiiriliste lähtekohtade peatükis käsitlen kõigepealt Maieri, Laumeri, Winerti ning Weitzeli (2015) teooriat: annan ülevaate nende poolt esile toodud kolmest tehnoloogia faasist ning peatun pikemalt kolmandal faasil, ehk tehnoloogia kasutamise lõpetamisega seonduval ning käsitlen seda antud töö eesmärgist lähtuvalt. Teoreetiliste lähtekohtade teises alaosas annan varasematele uuringutele tuginevalt ülevaate peamistest põhjustest, mida sotsiaalmeedia (peamiselt Facebooki) kasutamisest loobumise puhul on välja toodud.

1.1. Tehnoloogia faasid

Maier et al (2015) analüüsivad oma artiklis kolme tehnoloogia faasi - tehnoloogia omaks võtmine, tehnoloogia kasutamine ning tehnoloogia kasutamise lõpetamine. Kuna käesoleva töö eesmärk on uurida Facebooki kasutamisest loobujate kogemusi, siis peatun ka teoreetilise tausta andmisel eelkõige Maier et al (2015) viimasel faasil – tehnoloogia kasutamise lõpetamisel – ning käsitlen seda just sotsiaalmeedia, eelkõige suhtlusportaalide, kasutamisest loobumise võtmes.

1.1.1. Tehnoloogia omaks võtmine

Maier et al (2015) teooriast lähtuvalt on tehnoloogia kasutama hakkamisel esimene faas omaksvõtt, kus indiviid otsustab, kas võtab kasutusele tehnoloogia ja hakkab seda kasutama või mitte. Kasutan tehnoloogia omaksvõttu enda töö eesmärkidest lähtuvalt sotsiaalmeediale rakendatult, mistõttu räägin alljärgnevalt just sotsiaalmeedia omaks võtmisest.

Sotsiaalsõrgustikud ehk suhtlusportaalid on sotsiaalmeedia keskkonnad, kus on loodud kasutajatele võimalus omavahel lihtsalt ning mugavalt suhelda (Leary, 2010). Angus, Bryant, Hastings (2011) on välja toonud, et sotsiaalsõrgustikud on üles ehitatud interaktiivsele ja tarbijakesksele Web 2.0 rakendustele. Web 2.0 tähistab selles kontekstis internetipõhist uue

meedia tehnoloogiat, mille rakenduste abil saavad kasutajad omavahel interaktiivselt suhelda, luua sisu ning hoida selle üle kontrolli, jagades teistega seal olevat informatsiooni muude kanalite kaudu (ibid.). Sotsiaalsõrgustikud, nagu näiteks Facebook, võimaldavad kommunikeerida, jagada pilte, videoid ning muud meediat (Haenlein, Kaplan 2010). Sotsiaalsõrgustike unikaalsus ei seisne üksnes selles, et nende abil saab tutvuda ja suhelda võõrastega, vaid pigem selles, et sõrgustikud võimaldavad kasutajatel end läbi kontode teistele inimestele nähtavaks teha ning seda kõike üle kogu maailma (Ellison, boyd, 2007). Ellisoni ja boydi (2007) kohaselt on suhtlussõrgustikes kolm iseloomulikku elementi: reeglitest lähtuv avalik või poolavalik profiil; konto omaniku poolt koostatud nimekiri teistest kasutajatest, kellega soovitakse ühenduses olla; võimalus tutvuda ja jälgida teiste inimeste kontosid, kes kasutavad sama süsteemi.

1.1.2. Sotsiaalmeedia kasutamine

Maier et al (2015) teooriast lähtuvalt toimub tehnoloogia kasutuse teises faasis tehnoloogia kasutamine, ehk selles faasis arendavad individid kavatsust kasutada sotsiaalmeediat pidevalt.

Leung (2009, viidatud Trültzsch-Wijnen, C.W. et al, 2015 kaudu) väidab, et peamised põhjused, mida inimesed sotsiaalmeediat kasutama hakates rahuldada soovivad, võib jagada nelja suuremasse gruppi. Esiteks, nähtub uuringutest, et inimesed soovivad sotsiaalmeediat kasutada meelelahutuslikel põhjustel, aga ka soovist olla laialdasemalt informeeritud ning kursis ühiskonnas toimuvaga. Lisaks on sotsiaalmeedia kasutamise põhjustena välja toodud tunnustusvajadus, sest indiviidil on vaja tunda, et teda hinnatakse, toetatakse ning austatakse. Neljanda suurema sotsiaalmeedia kasutama hakkamise põhjuste bloki moodustavad nii öelda sotsiaalsed vajadused, mille all peetakse silmas tunnete väljendamist ning suhtlemist pere ja sõpradega. Kaks viimast – tunnustus ning sotsiaalsed vajadused – motiveerivad inimesi kasutama sotsiaalmeediat märkimisväärselt rohkem, kui seda teeb kognitiivne ning meelelahutuslik vajadus (ibid.). Ka Chaouali (2015) on viidanud sellele, et inimesed kasutavad eri tüüpi meediat ning sisu, et rahuldada enda sotsiaalseid ja psühholoogilisi vajadusi (Dunne et al, 2010 viidatud Chaouali, 2015 kaudu).

Eriti populaarne on sotsiaalmeedia kasutamine noorte hulgas. Uuringud näitavad, et noored soovivad Facebooki kasutada sõpradega suhtlemiseks, piltide vaatamiseks ning postitamiseks, ürituste uurimiseks ja planeerimiseks, postituste loomiseks või lugemiseks ning selleks, et õppida inimesi paremini tundma (Pempek, Yermolayeva, Calvert, 2009; Cheung, Chiu, Lee, 2011 viidatud Turan, Tinmaz, Goktas, 2013 kaudu). Need põhjused selgitavad, miks sotsiaalvõrgustikud on kiiresti muutunud inimeste igapäeva elu üheks osaks (Ajjan, Hartshorne, 2008, viidatud ibid., 2013 kaudu).

2016. aasta märtsi seisuga kasutab sotsiaalvõrgustikku Facebook iga päev 1,09 miljardit inimest ning iga kuu kasutab Facebooki 1,65 miljardit inimest (Facebook Reports First Quarter..., 2016).

1.1.3. Sotsiaalmeedia kasutamise lõpetamine

Tehnoloogia kasutuselevõtu kolmandas, ehk viimases faasis, toimub kasutamise lõpetamine. Maier et al (2015) on välja toonud, et pärast sotsiaalmeedia omaks võtmist ning kasutamist võivad mõned kasutajad hakata sotsiaalmeediat kasutama katkendlikult või loobuvad sotsiaalmeedia kasutamisest sootuks. Seda viimast on siiani veel üsna vähesel määral uuritud, seevastu kui esimeses kahes faasis toimunud muutusi on uuritud paljudes erinevates uuringutes (Turel, 2014, viidatud Maier et al, 2015 kaudu). Sotsiaalvõrgustike kasutamine on vabatahtlik, mistõttu ei ole üllatav, et nende kasutamise lõpetamisest niivõrd palju ei räägita (Xu et al, 2014, viidatud Maier et al, 2015 kaudu).

Sotsiaalmeedia kasutamine võib tekitada probleeme, mistõttu tuleks probleemide vältimiseks Facebookist loobuda. Lee, Son ja Kim on oma artiklis (2015) välja toonud, et sotsiaalmeedia liigne kasutamine võib tekitada soovimatuid tagajärgi, näiteks kurnatust, mille tulemusel tekib kasutajal stress. Kurnatus tekib just nimelt seetõttu, et jälgitakse, millega teised kasutajad tegelevad ning milliseid postitusi teised jagavad (ibid.). Hiljuti läbi viidud uuringust, kus osales 1095 Taani elanikku, selgus, et 55% nimetatud uuringu valimisse kuulunud Facebooki kasutajatest võivad tunda stressi, sest liigselt keskendutakse Facebookis olles sellele, mida teised kasutajad Facebookis teevad (The Facebook experiment, 2015). On lausa arvatud, et sotsiaalvõrgustikud võivad olla stressi võrdkujuks (Maier, Laumer, Eckhardt, Weitzel, 2012).

Ka Maier et al (2015) viitavad enda analüüsis sellele, et stress on üks peamistest põhjustest, miks sotsiaalmeedia kasutajad platvormide kasutamisest loobuvad.

Laialdane sotsiaalmeedia kasutamine on muutunud kinnisideeks ning loob teatud mõttes ootused, mille tõttu tunnevad kasutajad kohustust reageerida ajajoonel teiste kasutajate postitustele (Hind, 1998, viidatud Lee et al, 2015 kaudu). Kasutajad peavad teiste kasutajate ootuste täitmiseks sotsiaalmeediat pidevalt jälgima ning sellele tähelepanu osutama, mistõttu suureneb kasutajal vajadus energia järele (Lee et al, 2015). Energiapuudus põhjustab kasutajale sotsiaalmeediast väsimuse, mis võib omakorda tekitada kasutajale füüsilisi ja psühholoogilisi pingeid (ibid.).

Ajajoonel olevad postitused uuenevad aga kiiresti ning seetõttu kasutajad tunnevadki, et sotsiaalmeedia koormab neid ning nad otsustavad sotsiaalmeedia kasutamisest sootuks loobuda (Maier et al, 2012). Facebook koormab kasutajaid ka seetõttu, et ajajoonel ning postituste uuendustes nähakse pidevalt Facebooki sõprade toimetusi, mistõttu tekib tunne, nagu peaks Facebooki sõprade eest hoolitsema, neid lõbustama ning nendega vastutustundlikult rääkima (ibid.), mis kõik omakorda kulutab kasutaja energiat ja aega.

Uuringutest nähtuvad erinevad põhjused, mille tõttu Facebooki kasutamisest loobutud on. Järgnevas alapeatükis neid käsitlengi.

1.2. Peamised Facebooki kasutamisest loobumise põhjused

Facebooki kasutamisest on loobutud erinevatel põhjustel. Selles alapunktis toon välja peamise, mille tõttu on otsustatud mujal maailmas Facebooki kasutamisest loobuda.

1.2.1. Alternatiivsete kanalite leidmine

Empiirilistest uuringutest nähtub, et peale Facebooki kasutamisest loobumist on endised kasutajad leidnud palju erinevaid alternatiivseid suhtluskanaleid, mille kaudu enda sõprade ja lähedastega suhelda. Näiteks selgus Austraalias 2011. aastal noorukite hulgas läbi viidud uuringust, et osa endistest Facebooki kasutajatest eelistavad peale suhtlusportaali kasutamisest

loobumist suhtlemiseks telefoni, silmast-silma kohtumisi ning e-kirjade kirjutamist (Baker, White, 2011). Sarnaselt Austraalia uuringule selgus ka 18-25. aastaste Türgi õpilaste hulgas läbi viidud uuringust, et mõned neist kasutasid suhtlemiseks sotsiaalmeedia asemel vaid e-kirja (Turan et al, 2013).

Lisaks eelnevalt mainitud alternatiivsetele suhtlusvormidele nähtub uuringutest, et peale Facebooki kasutamisest loobumist on osad endised Facebooki kasutajad võtnud tarvitusele erinevad kiirsuhtluskanalid. Näiteks eelistavad osad Saudi-Araabia 18-22. aastased õpilased suhelda Facebooki asemel BlackBerry Messengeri ning WhatsAppi vahendusel (Aljasir, Woodcock, Harrison, 2012). Põhjus, miks paljud noored võivad neid kanaleid Facebookile eelistada, võib seisneda selles, et need kanalid muudavad personaalse suhtlemise lõbusamaks (ibid.). Samuti toodi Türgis läbi viidud uuringus välja, et suhtlema on hakatud teistsuguste rakenduste, näiteks MSN Messengeri kaudu, sest sarnaselt Facebookile saab ka MSN Messengeris helistada ning sõnumeid saata (Turan et al, 2013).

1.2.1.1. Ühe sotsiaalmeedia keskkonna vahetamine teise vastu

Tehnoloogia kasutamise lõpetamist on võimalik seostada ka lihtsalt uue, alternatiivse keskkonna kasutuselevõttuga (Xu et al, 2014, viidatud Maier et al, 2015 kaudu). Näiteks ilmneb Turan et al (2013) uuringust, et Facebooki kasutamisest loobujad võivad eelistada Facebooki asemel hoopis Twitterit, sest sellel platvormil ei ole niivõrd palju vahendeid (*tools*) kui Facebookis, mis muudabki Twitteri kasutamise Facebooki ees lihtsamaks (Turan et al, 2013). Osad õpilased kasutavad mikroblogi-keskkonda Twitter ka seetõttu, et selles kanalis saavad kasutajad oma sõpru kergesti jälgida ning neid kommenteerida (Aljasir et al, 2012).

Lisaks Twitteri kasutamisele on viimasel ajal ilmnunud trend, et paljud noored on Facebooki kasutamisest loobunud ning hakanud selle asemel rohkem aega veetma Instagramis. Madden, Lenhart, Cortesi, Gasser, Duggan, Smith, Beaton (2013) on välja toonud, et peamine põhjus, mille tõttu teatud sotsiaalmeedia kanal vahetatakse teise keskkonna vastu, on see, et teistes kanalites ei jagata niivõrd palju postitusi kui seda tehakse Facebookis. Ilmneb ka see, et näiteks Instagramis ja Twitteris saavad kasutajad end paremini väljendada, sest nendel platvormidel tunnevad kasutajad end vabamalt kui sotsiaalsete ootustega Facebookis (ibid.).

Teistes sotsiaalmeedia kanalites ei kohta ka niivõrd palju draamat ega pingeid, mida kasutajad on viimasel ajal aina tihedamini Facebookis tundnud ning mille eest peamiselt Facebookist põgenetakse (ibid.).

Daniel Miller (2013) väidab muuhulgas, et 16-18 aastased noored on hakanud massiliselt Facebooki kasutamisest loobuma, sest noorte vanemad on aina enam Facebookis. Teistel sotsiaalmeedia platvormidel aga lapsevanemaid niivõrd palju ei kohta (ibid.). Duggan, Lenhart, Lampe ja Ellison on 2015. aastal läbi viinud uuringu lapsevanematega, kes kasutavad sotsiaalmeediat ning selgus, et kõige enam kasutatakse Facebooki. Kui näiteks Facebooki kasutavad 74% vanematest, siis Instagrami 25% ning Twitterit 23% lapsevanematest (ibid.). Ka sellest nähtub, et Facebook on lapsevanemate hulgas nimekaim sotsiaalmeedia keskkond.

Facebook on küll endiselt kõige populaarsem suhtluskeskkond, ent selle üldine kasv on aeglustunud ning teised sotsiaalmeedia platvormid näevad jätkuvalt, kuidas nende kasutajaskond aina suureneb (Duggan, Ellison, Lampe, Lenhart, Madden, 2015). Näiteks Ameerika täiskasvanute hulgas läbi viidud uuringust nähtus, et kui 2013. aastal oli 18-29. aastaseid Facebooki kasutajaid 84% sellest vanusegrupist, siis 2014. aastal oli protsent tõusnud 87%-le ja kui 30-49. aastaseid Facebooki kasutajaid oli 2013. aastal 79% sellest vanusegrupist, siis 2014. aastaks oli kasutajate arv vähenenud 73%-le. Seevastu kui Instagrami kasutasid 2013. aastal 37% 18-29. aastastest, siis 2014. aastaks oli kasutajaid juba 53% antud vanusegrupis. 30-49 aastaseid Instagrami kasutajaid oli 2013. aastal 18% ning 2014. aastaks oli kasutajaid 25% selles vanusegrupis (ibid.). Need arvud näitavad, et Ameerika täiskasvanute hulgas on Instagram ühe aasta jooksul saanud endale märkimisväärselt uusi kasutajaid nii vanusegrupis 18-29 kui ka 30-49 eluaastat.

1.2.2. Erinevused ajakasutuses

Uuringud on näidanud, et Facebooki kasutamisest loobujad põhjendavad enda loobumisotsust sageli sellega, et Facebooki kasutamist nimetatakse aja raiskamiseks (Portwood-Stacer, 2012). Türgi õpilaste hulgas läbi viidud uuringust selgus, et kõige tüüpilisem põhjus, mille tõttu nemad Facebooki ei kasuta, on seotud sellega, et Facebook on liiga aeganõudev ning häiriv

(Turan et al, 2013). Kuigi algselt hakati Facebooki kasutama sõpradega suhtlemise pärast, siis hiljem muutuski see tegevus mõttetuks, sest sellele kulus liigselt aega (ibid.). Facebookis suhtlemist nimetatakse Facebooki loojajate poolt mõttetuks aja kulutamiseks seetõttu, et seda platvormi külastades ei saadud tegelikult mitte midagi kasulikku teada, sest arutelud staatuse uuendustes olid pinnapealsed ja tühised (Baumer, Adams, Khovanskaya, Liao, Smith, Sosik, Williams, 2013). Kuigi palju aega kulub Facebooki ajajoonel sirvimise peale, siis selgus Türgi uuringust, et ka Facebookis mängude mängimine raiskab kasutajate aega (Turan et al, 2013).

Empiirilistest uuringutest nähtub ka, et neil, kes Facebooki ei kasuta, on rohkem aega erinevate alternatiivsete tegevustega tegeleda. Näiteks Saudi-Araabia õpilastel on teised prioriteedid, mistõttu ei soovi nad enda aega Facebookis kulutada ning on otsustanud Facebooki mitte kasutada (Aljasir et al, 2012). Tufeki (2008) uuringust nähtub näiteks, et need internetikasutajad, kes ei kasuta sotsiaalmeediat, kasutavad internetti pigem praktilistel põhjustel – uurimistöö tegemiseks, poodlemiseks ja teisteks tegevusteks. Nad ei kasuta internetti eesmärgiga leida sealt midagi huvitavat, mis on näiteks sotsiaalmeedia kasutajate üheks tavaliseks kasutusmotivaatoriks (ibid.). Lisaks mainitud erinevustele internetikasutuse eesmärkides on leitud, et noored, kes jätavad sotsiaalmeedia kasutamata, eelistavad oma vabal ajal tegeleda teiste huvide ja kohustustega. Näiteks, Baker & White (2011) on leidnud, et paljud Facebooki mittekasutavad Austraalia noored tegelevad Facebooki kasutamise asemel hoopis lugemise, teleseriaalide vaatamise ning spordiga. Nad arvavad, et sotsiaalmeedia on liiga aeganõudev või jätab liiga vähe aega tegelemaks alternatiivsete tegevustega (ibid.).

1.2.3. Sotsiaalsed põhjused

Facebooki kasutamisest loobumist põhjendatakse sageli ka sotsiaalsete põhjustega. Näiteks tõid Baker ja White oma uuringus (2011) välja selle, et osad õpilased ei soovi Facebooki kasutada, sest nende sõbrad ei kasuta seda. Sarnaselt vastasid intervjuudes ka 18-26. aastased Portugali sotsiaalmeedia mittekasutajad, et kui kasutajal ei ole lähedasi sõpru Facebookis, siis ei olnud ka intervjuueeritaval tahtmist seda platvormi kasutada (Neves, Matos, Rente, Martins, 2015).

Samast uuringust nähtus ka see, et kui ühel intervjuueeritaval ei olnud Facebooki, siis hiljem loobusid tema eeskujul ka sõbrad Facebooki kasutamisest, sest nad mõistsid, et Facebookis ei jagata olulist informatsiooni, vaid sealt leiab ainult tühja loba (ibid.). Paljud Facebooki kasutajad ongi sellest sotsiaalmeedia kanalist loobunud, sest neid ei huvita kõmu ega tühja jutu ajamine, mida Facebookis liigselt kohtab (Dunbar, 1998, viidatud Neves et al, 2015 kaudu).

Samuti toodi sotsiaalmeedia mittekasutamise põhjusena välja see, et lapsevanemad ei soovi, et nende lastel oleksid sotsiaalmeedias kontod (Baker, White, 2011). Ka Türgi uuringust (2013) selgus, et üks õpilane soovis kasutada sotsiaalmeediat, aga tema vanemad ei lubanud seda ning seetõttu pidi õpilane Facebooki kasutamisest loobuma.

Baumer et al (2013) on öelnud, et Facebook pakub mõnel juhul ainukest võimalikku viisi suhelda teatud gruppidega. Selline tulemus rõhutabki inimeste igapäeva otsuste keerukust, kuidas kasutada sotsiaalmeediat või seda üldse mitte teha. On jäänud mulje, nagu Facebook oleks ainus moodus inimestega kontaktis püsimiseks – virtuaalselt nendega suhtlemise, piltide ja kommentaaride postitamise teel. Näib, nagu Facebooki kasutaksid kõik inimesed ning tänu Facebookile saadakse kasutajate elust hea ülevaade (Virani, 2015). Facebooki kasutajad saavad teiste kasutajate eludega hästi kursis olla, kuid peale loobumist ei tunta enam huvi nende inimeste vastu, kes Facebooki kasutavad (Portwood-Stacer, 2012). Lisaks sellele ollakse peale kasutamise lõpetamist ka vähem huvitatud suhtlemisest sõpradega, eriti ammuste sõpradega (ibid.).

Uuringutest nähtub ka, et üks põhjus, miks Facebooki kasutamisest loobuda ei julgeta, on see, et Facebooki kasutajad kardavad, et võivad loobudes jääda sõpradest eraldatuks, üksi ning eemale erinevatest sotsiaalsetest sündmustest (Baumer et al, 2013). Portugalis läbi viidud empiirilisest uuringust (2015) ilmneb, et selline kartus on ka teataval määral õigustatud, sest Facebookist loobujad nentisid, et keskkonna mittekasutamise tõttu ei saa nad teada toimuvatest üritustest (Neves et al, 2015). Seetõttu ongi oluline, et Facebooki kasutamisest loobudes leitaks endale alternatiivsed kanalid, mille kaudu sõpradega suhelda, sest tänu neile levib info erinevate ürituste kohta (ibid.).

1.2.4. Privaatsuse-kaotamisega seonduvad põhjused

Sotsiaalmeedia keskkondade üha kasvav populaarsus on tõstatanud aina enam küsimusi ka privaatsuse tagamise kohta. Enam ei saa vaadelda sotsiaalmeedia keskkondi kui omaette maailma meie reaalse elu kõrval, vaid neist on saanud meie eraelu, suhete, sõprade, töö, kooli, hobi ja kõige muuga seonduva lahutamatu osa (Bodroža, Jovanovic, 2016). Paljude inimeste jaoks on enese avalikustamise ja privaatsusega seonduvad teemad niivõrd olulised, et neist on saanud peamised põhjused, miks Facebooki kasutamisest loobuda. Kasutamisest loobujate jaoks on oluline eraelu puutumatuses temaatika (Trültzsch-Wijnen, C.W. et al, 2015) ning peamine murekoht sotsiaalmeedia kasutamisega on seotud privaatsuse kaoga, millega Facebooki kasutades arvestama peab (Gartner, 2001 viidatud Bright, Kleised ja Grau, 2014 kaudu). Tundub justkui poleks Facebookis võimalik midagi “privaatseks” jätta, pidev personaalse informatsiooni avalikustamine võib aga kaasa tuua erinevaid probleeme. Viimast väitsid ka Stieger, Burger, Bohn, Voracek (2013), kelle uuringust nähtus, et Facebooki kasutamisest on üle maailma loobunud paljuski just seetõttu, et kasutajad on tundnud muret enda privaatsuse säilitamise pärast. Selline pidev muretsemine võib aga kasutajaid kurnata, nagu näiteks selgus uuringust, kus osalesid 18-49. aastased Ameerika sotsiaalmeedia kasutajad (Bright et al, 2014).

Samuti töid Baker ja White (2011) oma uuringus välja selle, et osad noored loobusid sotsiaalmeedia kasutamisest, sest neid kiusati sotsiaalmeedias ning osad tundsid end ebamugavalt kontol olevate piltide pärast, mida said kõik kommenteerida. Sarnaseid leide on ilmnunud näiteks ka Türgis läbi viidud uuringust, millest ilmnes, et osad Türki õpilased ei kasuta Facebooki, sest neile ei olnud meelepärane liigne enese näitamine ning enda privaatse elu jagamine teistega (Turan et al, 2013). Facebookist loobujate hinnangul tähendab Facebooki kasutamine justkui elamist ülemaailmses akvaariumis, mida kõik soovijad jälgida saavad (Baumer et al, 2013). Samas nähtub uuringutest, et paljude Facebooki kasutajate arvates on üsna ebameeldiv ja piinlik teada saada nii oma sõprade kui ka võõraste kasutajate kõige suuremaid saladusi (ibid.). Nimelt on Facebooki kujul tegemist keskkonnaga, kus on järjekestvalt olemas niinimetatud nähtamatu auditorium, mis tähendab, et tegemist on ruumiga, kus on koos rohkelt erinevaid inimesi ning kunagi ei tea kindlalt, kes meie tegevusi parasjagu jälgib ning millisel viisil saadud infot kasutab (Marwick & boyd, 2010).

Privaatsuse küsimuste puhul on oluline välja tuua ka tõika, et sotsiaalmeedias on võimalik teostada otsinguid teiste kasutajate kohta (Kane, Alavi, Labianca, Borgatti, 2014). Juhul kui enda kohta avaldatakse infot ning veebikeskkonna poolt võimaldatud privaatsussätteid ei rakendata, siis võib see kasutajale tekitada olukorra, kus tema kohta on avalikku informatsiooni, mis võib teda ennast kahjustada või piinlikku olukorda panna (ibid.), sest kui delikaatne info on avalikustatud, siis ei saa seda nii lihtsalt enam peita (Fowler, 2012). Näiteks Turan et al (2013) uuringust ilmnes, et üks Türgi õpilane loobus Facebookist, sest ta tundis, et sotsiaalmeedia ohustas tema poolt jagatud usaldusväärset informatsiooni.

1.2.5. Ideoloogilised põhjused

Viienda põhjusena, miks inimesed on otsustanud Facebooki kasutamisest loobuda, on nimetatud ideoloogilisi tegureid. Portwood-Stacer (2012) on välja toonud, et ideoloogiliste põhjuste all peetakse silmas, et kasutajad ei ole rahul, et Facebook kui suur korporatsioon teenib kasutaja andmete pealt raha. Pigem ollakse uue tehnoloogia suhtes vastumeelsed (ibid.). Ideoloogilistel põhjustel kasutamisest loobujad ei soovi seega, et nende andmete ja informatsiooni pealt kasumit teenitakse, olgugi et enamik populaarsetest sotsiaalmeedia platvormidest on eraomandist ettevõtted, mille eesmärk on just nimelt maksimeerida kasumit (Karppi, 2011).

Antud teemal on arutlenud näiteks Madden (2012), tõdedes, et avalikkust küll huvitab kasutajate turvalisus internetis, kuid kasutajate turvatunde loomine ei ole tehnoloogiafirmadele kasulik, sest nemad teenivad suuremat kasumit selle pealt, kui inimesed jagavad ja avaldavad enda isiklikku informatsiooni. Samas tuleb ära märkida ka see, et kasutajad ei pruugi piisavalt mõista, kuidas nende jagatud andmeid ja informatsiooni hoitakse ja kasutatakse. Kuigi inimesed jagavad internetis üsna aktiivselt erinevat personaalset infot, siis ei tähenda see kohe seda, et nad annaksid kogu võimu oma andmete üle tehnoloogiafirmadele (ibid.).

Paljud endised Facebooki kasutajad põhjendavad oma loobumisotsust eelkõige seetõttu, et tundsid muret, et Facebook kuritarvitab kasutajate andmeid. Peamiselt muretseti Facebooki tegevuspõhimõtete pärast ning arvati, et Facebook ei suuda isiklikke andmeid kaitsta ega

hoida (Baumer et al, 2013). Kuna Facebook ja selle tegevuse eesmärgid tekitasid kasutajates umbusaldust, oldi ettevaatlikud ka uute privaatsussätete kasutuselevõtuga, millest selgus aina rohkem, kuidas Facebook kogub andmeid ning neid kasutab (ibid.). Privaatsussätete muutmisest ei teatata ette ning andmete kasutamise lepingud ei ole läbipaistvad. Baumer et al uuringust (2013) selgus ka see, et soovitakse piirata informatsiooni, mida enda kohta avaldatakse, sest suurkorporatsioonid saavad tänu privaatsuse rikkumisele teenida kasumit.

1.2.6. Psühholoogilised põhjused

Facebooki kasutamisest loobumist on põhjendatud ka erinevate psühholoogiliste põhjustega. Uuringutest on näiteks muuhulgas leitud, et Facebooki kasutamine ei pruugi mõjuda positiivselt kasutaja suhetele oma sõpradega ja võib lisaks muuta kasutaja oma elu suhtes rahulolematuks (Carrasco, 2013). Carrasco (2013) uuringust nähtub sedagi, et Facebooki regulaarset kasutamist seostatakse õnne ja heaolu tunde vähenemisega.

Samuti ilmneb erinevatest empiirilistest uuringutest, et inimestel, kes postitavad tihti pilte sotsiaalmeediasse, on suurem oht rikkuda oma suhteid sõpradega (ibid.). Neves et al (2015) poolt Portugalis läbi viidud uuringust ilmneb, et sõpradega suhete rikkumine võib seotud olla liigse enesenäitamise ning kõige üle naljatlemisega.

Mõned endised Facebooki kasutajad on keskkonna kasutamisest loobunud ka seetõttu, et seostasid kasutajate pidevaid postitusi enda kasvava depressiooniga (Turan et al, 2013). Näiteks Utah Ülikoolis läbi viidud uuringust (N=425) selgus, et Facebooki kasutajad jagasid arvamust, justkui kõigil teistel on parem elu ning kõik teised on õnnelikumad (Chou, Edge, 2012). Samuti arvasid nad, et elu ei ole õiglane (ibid.). Rahulolematus võibki Facebookis tekkida, kui oma sõprade seintel tegeletakse liiga palju *scroll*'imisega, mistõttu võib postituste abil jääda mulje, et teiste elud on täiuslikud (Lyubomirsky, 2008). Peeter Vihma (2015) on lisanud, et *scroll*'imine tekitab ainult masendust, kadedust ja üksindust, samal ajal kui postitamine ja *like*'imine toodab heaolutunnet ja loob uusi kontakte.

Facebooki kasutamisest loobutakse näiteks aga ka seetõttu, et tunnistatakse endale, et teiste kasutajate elude suhtes on oldud liiga uudishimulikud (Tufekci, 2008). Samast uuringust

nähtus ka, et Facebooki kasutamisest loobujad ei mõistnud enam loobumisotsuse järel, miks nad enne nii uudishimulikud olid olnud (ibid.).

On läbi viidud ka uuringuid, milline on enesetunne peale Facebooki kasutamise loobumist. Happiness Research Institute'i hiljutise uuringu tulemustest nähtub näiteks, et sotsiaalmeedia kasutamisest loobumine muudab inimesed õnnelikumaks, entusiastlikumaks, enesega rahulolevamaks ning vähem üksildasemaks (The Facebook experiment, 2015).

1.3. Uurimisküsimused

Eelnevalt välja toodud teoreetilistest ja empiirilistest lähtekohtadest ning uurimuse eesmärgist ajendatuna olen püstitanud kaks peamist uurimisküsimust. Mõlema uurimisküsimuse puhul olen esitanud ka täpsustatavaid alaküsimusi, et teada saada Eesti inimeste Facebooki kasutamisest loobumise põhjuseid ning kaardistada nende vastavaid kogemusi. Saadud tulemusi hakkan seostama teoreetiliste lähtekohtadega järelduste osas.

- **Kuidas põhjendavad Facebooki kasutamisest loobujad enda loobumisotsust?**
  1. Mis ajendas informante Facebooki kasutamisest loobuma?
  2. Kuivõrd kommunikeerisid informandid oma loobumisotsust teistele kasutajatele?
- **Mis on muutunud loobujate igapäevases elus peale Facebooki kasutamise lõpetamist?**
  1. Milliseid alternatiivseid suhtluskanaleid on hakatud kasutama peale Facebooki kasutamise lõpetamist?
  2. Kuidas on muutnud Facebooki kasutamisest loobumine informantide igapäevaseid suhtluspraktikaid?
  3. Kuidas on Facebooki kasutamisest loobumine muutnud informantide igapäevast ajakasutust?
  4. Kuidas on Facebooki kasutamisest loobumine muutnud informantide meeleolu ja enesetunnet?
  5. Kuidas on Facebooki kasutamisest loobumine muutnud informantide infosaamise viise?

2. MEETOD JA VALIM

Järgnevas peatükis esitan ülevaate sellest, kuidas kogusin ning analüüsisin empiirilist materjali. Seejärel tutvustan uuringu valimit, selle moodustumise kriteeriume ja leidmisprintsiipe.

2.1. Meetod

Käesolevas uuringus olen andmete kogumiseks ja analüüsimiseks kasutanud kvalitatiivset uurimisviisi. Laherand (2008) on välja toonud, et kvalitatiivses uuringus tuntakse huvi erisuguste käitumismustrite alla peidetud protsesside vastu ning keskendutakse ka tähendustele ja tõlgendustele. Kuna minu uuringu eesmärgiks on uurida ja teada saada Facebooki kasutamisest loobujate kogemusi, siis leian, et kvalitatiivse uuringu abil on uurimisküsimustele vastuse saamine kõige hõlpsam, kuna nimetatud metoodika aitab peegeldada loobujate arvamusi ning hinnanguid (Rubin, Rubin, 2012).

Empiirilist materjali kogusin poolstruktureeritud individuaal-intervjuude abil, mille eelis kvantitatiivse uurimisviisi ees seisneb paindlikkuses ning võimaluses intervjuueeritavat vajadusel suunata (Rubin et al, 2012). Eelistasin materjali koguda intervjuude abil, sest antud teemat ei ole Eestis sellise fookusega uuritud. Semi-struktureeritud intervjuu sobib hästi vähe uuritud, tundmatu valdkonna käsitlemiseks kui uurijal on vastuste suunda raske ette näha (Laherand, 2008). Poolstruktureeritud intervjuu võimaldab lisaks põhiküsimustele esitada jätku- ja lisaküsimusi (Salmons, 2010) ning vastavalt vajadusele muuta küsimuste sõnastust ja konkretiseerida küsimusi (Laherand, 2008), mistõttu on saadav informatsiooni hulk suurem. Samas on minu valitud meetodil ka omad puudused. Kuna kvalitatiivne metoodika ei sobi suurte valimite välja töötamiseks, siis väikese valimi üldistamise võimalused on piiratud ning miinuseks on seegi, et erinevaid tekste ei ole võimalik täpsetel alustel võrrelda (Kalmus, Masso, Linno, 2015).

Meetodi plussid kaalusid siiski üle eelmainitud võimalikud puudused ning seetõttu otsustasin siiski jääda valitud meetodi juurde ning individuaalselt intervjuuerida Facebooki kasutamisest loobujaid.

Intervjuud kestsid poolest tunnist ühe tunnini. Kaks intervjuud viisin läbi 2015. aasta detsembris seminaritöö jaoks ning ülejäänud kaheksa intervjuud bakalaureusetöö jaoks tegin 2016. aasta märtsis. Enamik intervjuusid viisin läbi erinevates Tallinna ning Tartu kohvikutes.

Intervjuukava koosnes viiest blokist: soojendusküsimused, loobumisotsuse põhjendus, igapäevase suhtluse muutus, igapäevaste toimingute muutused ja kokkuvõte.

1. Soojendusbloki eesmärgiks oli teada saada, kui kaua intervjuueritav oli Facebooki kasutaja olnud ning selgitada välja peamised tegevused, mida intervjuueritavad Facebookis tegid. Samuti soovisin teada saada, kui suur oli intervjuueritava sõbralist ning kas intervjuus osalejad rakendasid privaatsussätteid. Sõbralisti kohta küsimuse esitasin just seetõttu, et teada saada, kui suurele hulgale teistele kasutajatele enda kohta käivat informatsiooni jagati. Privaatsussätete küsimus oli aga oluline, et teada saada, kas intervjuueritavad jagasid enda postitusi Facebooki kasutades kogu laia avalikkusega, või nägid neid vaid piiratud sõbralisti liikmed.
2. Teine intervjuu osa oli seotud loobumisotsuse põhjendusega. Esmalt uurisin, mis ajendas intervjuueritavaid Facebooki kasutamisest loobuma, ja seejärel küsisin kuivõrd kommunikeerisid intervjuueritavad oma loobumisotsust teistele kasutajatele.
3. Kolmas küsimuste blokk puudutas igapäevase suhtluse muutust peale Facebooki kasutamisest loobumist. Selles osas soovisin välja selgitada kuivõrd on intervjuueritavate hinnangul muutunud nende igapäevased suhtlustavad ning milles see peamine muutus nende hinnangul seisneb. Samuti soovisin teada saada, milliseid alternatiivseid suhtluskanaleid on intervjuueritavad kasutama hakatud ning mille poolest need kanalid nende arvates Facebookist erinevad.
4. Neljandas intervjuu osas keskendusin muutustele, mis puudutasid igapäevaseid toiminguid. Selle küsimuste bloki eesmärgiks oli välja tuua intervjuudest ilmnevad erinevused Facebooki kasutamise ja mittekasutamise perioodil. Lisaks soovisin teada, kuivõrd tunnetavad intervjuueritavad muutusi ajakasutuses, kuid uurisin ka, milliseid

kanaleid hakati Facebooki kasutamisest loobumise perioodil kasutama enda infovajaduse rahuldamiseks.

5. Kokkuvõttas osas soovisin teada saada, kuidas kirjeldavad intervjuueeritavad enda enesetunnet peale Facebooki kasutamisest loobumist. Tundsin ka huvi, kas intervjuueeritavad on mõelnud Facebooki kasutamise juurde naasta või mitte. Samuti andsin intervjuueeritavatele võimaluse ka omalt poolt teema lõpetuseks midagi lisada.

Intervjuud salvestasin diktofoni abil ning transkribeerisin. Transkribeerimisel jätsin välja mõttepausid, parasiitsõnad ning muud häämitsused, sest töö eesmärgiks ei olnud analüüsida intervjuueeritavate emotsioone. Intervjuude ümberkirjutamiste analüüsimisel kasutasin avatud kodeerimist, mis võimaldab moodustada kategooriaid intervjuudest võetud tsitaatide alusel (Laherand, 2008). Intervjuude analüüsimist alustasin sellega, et vaatasin kõiki intervjuusid eraldi ning hakkasin neid rida-realt kodeerima. Kodeerimisel otsisin tekstiosasid, mis seostuksid uurimisküsimuste teemadega ning seejärel sain nende tekstiosade põhjal kategooriad, mida analüüsisin uurimisküsimuste teemade lõikes, keskendudes teemadele nagu näiteks peamised põhjused Facebooki kasutamisest loobumisel, loobumisotsuse teatavaks tegemine, igapäevaste toimingute muutused nii suhtlusviisides, -kanalites, ajakasutuses kui ka informatsiooni kättesaamises ning meeleolu ja enesetunde muutus. Samuti kasutasin intervjuude analüüsimisel horisontaalanalüüsi (*cross-case*), mille puhul kõrvutasin saadud vastused, et leida nii ühiseid kui ka erinevaid jooni (Laherand, 2008).

2.2. Valim

Antud uuringu puhul on tegemist strateegilise valimiga, mille moodustamisel olen silmas pidanud, et valim oleks teatud tunnuste osas heterogeenne ning teatud tunnuste osas homogeenne (Kalmus et al, 2015). Uuringusse said kuuluda need inimesed, kes on kasutanud Facebooki ning siis otsustanud kasutamisest loobuda. Valim moodustus Facebooki kasutamisest loobujatest, kelle vanus ega sugu ei olnud oluline, sest töö ei käsitle sugudevahelisi erinevusi.

Selle töö puhul sain valimi kokku tänu Facebooki üleskutsele, kus palusin sõpradel ja tuttavatel märku anda inimestest, kes on loobunud Facebooki kasutamisest. Nii sõbrad kui

tuttavad juhatasid mind õigete inimesteni. Valimisse sattus seitse naissoost ning kolm meessoost isikut, kes vastasid valimi kriteeriumitele ning andsid esimestena nõusoleku bakalaureusetöös osalemiseks.

Alljärgnevas tabelis on välja toodud intervjuueeritavate kood, sugu ning see, kui kaua informandid Facebooki kasutanud olid. Samuti vastab tabel privaatsussätteid puudutavatele küsimustele, sest selles on näha, kellele oli Facebooki profiil avalik ning mis aastal loobusid intervjuueeritavad Facebooki kasutamisest.

Tabel 1. Intervjuude valimi kirjeldus

Kood (vanus)	Sugu	Kui kaua kasutasid Facebooki?	Kellele oli Facebooki profiil näha?	Mis aastal loobusid Facebooki kasutamisest?
N1(23)	Naine	4 aastat	Sõpradele või ainult endale**	2015. aastal
N2(23)	Naine	5 aastat	Avalikkusele	2015. aastal
N3(23)	Naine	3 aastat	Kõigile sõbralisti liikmetele	2011. aastal
N4(52)	Naine	3 aastat	Kõigile sõbralisti liikmetele***	2015. aastal
N5(22)	Naine	6 aastat	Kõigile sõbralisti liikmetele	2014. aastal
N6(27)	Naine	1 aasta	Kõigile sõbralisti liikmetele	2006. aastal
N7(20)	Naine	4 aastat	Kõigile sõbralisti liikmetele	2015. aastal
M1(23)	Mees	4 aastat ja 3 aastat*	Kõigile sõbralisti liikmetele	2011. ja 2014. aastal*
M2(30)	Mees	3-4 aastat	Avalikkusele	2009. või 2010. aastal
M3(45)	Mees	3 aastat	Kõigile sõbralisti liikmetele	2015. aastal

* On loobunud kahel korral. Esimene kord kasutas Facebooki neli aastat ning teine kord kasutas kolm aastat

** Pildid olid ainult endale näha

*** Mõned üksikud postitused olid kõigile näha

3. TULEMUSED

Tulemuste peatükis annan ülevaate intervjuude käigus saadud tulemustest, vastates kõikidele püstitatud uurimisküsimustele. Esimesena annan ülevaate peamistest põhjustest, mille tõttu intervjuueeritavad Facebooki kasutamisest loobusid, sealhulgas toon välja kas ja kuidas loobumisotsusest teatati teistele. Teiseks esitan muutused igapäevastes toimingutes, mille hulgas toon välja muutused suhtlusviisides ja –kanalites, ajakasutuses, informatsiooni kättesaamises ning meeleolu ja enesetunde muutuse peale Facebooki kasutamisest loobumist. Tulemusi illustreerivad intervjuueeritavate tsitaadid, mis on märgitud kaldkirjas.

3.1. Peamised põhjused Facebooki kasutamisest loobumiseks

Järgnevalt toon viie alapeatükina välja peamised põhjused, mille tõttu on intervjuueeritavad Facebooki kasutamisest loobunud.

3.1.1. Privaatsusest ja eneseavamisest tingitud põhjused

Intervjuudest Facebooki kasutamisest loobujatega nähtus, et paljud endised platvormi kasutajad ei soovinud enda Facebooki konto profiili kõikidele nii avalikult näidata. Informandid tundsid, et nende Facebooki konto oli teistele kasutajatele ülemäära avatud, mistõttu pääseti nende profiilil olevale infole intervjuueeritavate hinnangul liiga lihtsalt ligi. Näiteks ei meeldinud intervjuueeritavatele see, et nii nende profiil kui ka toimingud, mida nad Facebookis tegid, olid teistele kasutajatele näha:

M3(45): *Samuti oli kindlasti põhjus ka selles, et liigselt saadi minu profiilile ligi. Liiga palju nägid minu tuttavad minu kohta /--/.*

N7(20): *Iga klikk, mis ma teen, see on kohe kõigile näha. See on väga ebameeldiv. Mulle üldse ei meeldi see. Ma pigem jätan lihtsalt kasutamata kui see, et ma kasutan ja kõik näevad, mida ma teen.*

Facebookis on küll võimalik üsna täpselt liigitada, kes mida näeb, kuid seda endised kasutajad ei teinud. Küsides, mille tõttu informandid Facebooki privaatsussätteid ei kasutanud ega muutnud, vastasid nad, et sellele ei mõeldud või ei võetud seda vaevaks. Osa ütles ka seda, et privaatsussätteid ei osatud muuta või ei tuntud konto privaatsemaks muutmise vastu niivõrd suurt huvi:

N4(52): *Ei, seda isegi ei mõelnud. Ma ikkagi otsustasin kohe loobuda.*

M3(45): *Ei, ma ei osanud ja ei tundnud huvi selle vastu.*

N7(20): *Või ma tõesti ei viitsi ükshaaval kõiki sätteid muuta. Nii tüütu ju.*

Intervjuudest nähtub, et Facebooki kasutamisest loobumine oli osadel informantidel seotud profiili liigse eneseavamisega. Kuigi Facebookis oleks saanud liigitada, kes millist informatsiooni näeb, siis seda endised kasutajad ei teinud, vaid otsustasid siiski kasutamisest loobuda.

3.1.2. Ebaratsionaalsest ajakasutusest tingitud põhjused

Järgmine peamine põhjus, mille tõttu intervjuueeritavad otsustasid Facebooki kasutamisest loobuda, oli seotud ajadefitsiidiga. Paljud vastajad tõid välja selle, et Facebooki kasutamine kulutas tohutult nende aega, sest kogu päeva vältel kasutati Facebooki liiga palju. Intervjuueeritavad tundsid, et Facebookis ollakse nii vabast ajast kui ka tööajast:

N1(23): */--/ ja ma lihtsalt muud ei teinud, terve mu aeg kulus sinna.*

N4(52): *Esiteks see kulutas ära liiga palju minu aega. Minu tööaega ja minu vaba aega.*

Täiendavalt suurele ajakulule nimetasid paar intervjuueeritavat, et neil oli lausa kohustus Facebooki külastada. Informante aga siiski häiris tunne, et nad peavad pidevalt Facebooki kontot vaatama, sest muidu valdab neid intuitsioon nagu midagi olulist oleks tegemata:

M2(30): */--/. Mulle just see ei meeldinudki, et ma tundsin, et miski on täna tegemata, kui ma Facebooki ei vaadanud.*

Lähtuvalt välja toodud ajadefitsiidist tunnetasid informandid, et terve nende elu keerles vaid Facebooki ümber, mistõttu öeldi, et nad pidasid end juba Facebooki sõltlasteks. Facebookist oli nende arvates lihtne sõltuvusse jääda, sest Facebooki ajajoonel tuleb lühikese ajaga üsna palju uut informatsiooni. Facebookist sõltuvuses olek muutus lausa nii suureks probleemiks, et osad endised kasutaja tundsid, et nende koolitöö ning muud tegevused kannatasid suure ajakulu pärast, mis kulutati Facebookis:

M2(30): */--/. Eks see mingil määral häirib ka. Just koolitööd ja tööasjade tegemist /--/.*

N2(23): */--/ see võttis mult nii palju aega ära, kooliasjadelt ja üldse ei saanud muude asjadega tegeleda. /--/.*

Lisaks õppetööle, mis sai kannatada, oli üks intervjuueeritav Facebooki pärast vaimselt niivõrd kurnatud, et tal ei olnud enam huvi midagi muud teha. Tema arvates põhjustas Facebookis olemine hinnete halvenemise ning vaimse väsimuse:

N3(23): *Mul lihtsalt oligi see, et ma tundsin, et ma olen nii läbi põlenud selle Facebooki pärast, sest hinded olid halvad ja õppida üldse ei tahtnud ja Facebook kindlasti oli kõige selle suur mõjutaja. /--/.*

Intervjuudest tuli välja, et Facebookis olemise pärast unustati täielikult teised tegevused. Ühest intervjuust selgus tõsiasi, et isegi supi põhja keetmine oli tingitud liigsest aja kulutamisest Facebookis ning see oleks peaaegu ühiselamule tulekahju tekitanud:

N3(23): *Näiteks elasin ühikas ja unustasin köögis supi niimoodi keema, et ise istusin toas Facebookis. Ehk siis jätsin kööki supi keema ja mis juhtus oli see, et terve boks oli suitsuhaisu täis, supist olid järel ainult paksud mustad soetükid ja siis majajuhataja jooksis juba meie boksi, ise rääkis samal ajal telefoniga, et pole vaja tuletõrjet, et meil on see lihtsalt valehäire, et keegi lihtsalt kõrvetas midagi põhja.*

Sellest alapeatükist tuleb välja, et loobumisotsus on seotud liigse ajakuluga Facebookis. Facebook muutus osadele kasutajatele liigselt kulutatud aja pärast lausa sõltuvuseks ning paarile intervjuueeritavale ka ebameeldivaks kohustuseks, sest Facebooki ajajoonel lisandus

pidevalt uut informatsiooni ning tekkis vajadus seda jälgida.

3.1.3. Informatsiooni üleküllusest tingitud põhjused

Facebookist on võimalik leida väga erinevate valdkondade kohta palju informatsiooni. Liiga suur infohulk saigi mõnele kasutajale Facebookist loobumisel otsustavaks. Nende sõnul liikus Facebookis tohutult palju infot ning seda teavet ei osatud kuidagi rakendada. Informatsiooni, mida aga oli reaalselt soov saada, leidsid kasutajad üldiselt siiski vähe:

N6(27): /--/ *tuli nii palju informatsiooni, mida ma tegelikult nii palju ei vaja ja millega ma midagi peale ei hakka.*

M3(45): *Mina tegelikult olen suhteliselt kindel, et ma loobusin Facebooki kasutamisest, sest liiga palju mõttetut informatsiooni tuli mulle sinna Facebooki "seinale".*

Paljud firmad kasutavad Facebooki turundusalaselt ning seetõttu leiavad kasutajad Facebooki ajajoonelt erinevaid jagamismänge ning tohutult reklaami. Osade kasutajate meelest muutuski tüütuks, et vajaliku informatsiooni saamiseks kulub Facebookis liigselt aega, sest seda ei saa turunduskommunikatsiooni pärast enam niivõrd lihtsalt kätte:

N5(22): *Seal [Facebookis] sai jälgida, mis su sõbrad teevad, aga kui see turunduslik pool tuli sinna sisse, mingid jagamismängud ja mis iganes, ja samal ajal sa tahad oma sõprade kohta midagi näha, siis sa kerid ja kerid seda esilehte.*

Intervjueeritavate vastustest selgub, et Facebook pakub küll olulist teavet oma sõprade ja teiste kasutajate kohta, kuid tihtipeale tuleb seda informatsiooni liiga palju. Firmad soovivad Facebookis samuti end nähtavaks muuta, mistõttu turundusalaselt jõuab kasutajate ajajoonele ka sellelaadset infot ning paljude jaoks on see ebavajalik.

3.1.4 Digitehnoloogiast tingitud põhjused

Üks intervjueeritav tõi välja, et tema loobus Facebookist sellel ajal, kui kätte jõudis

nutitelefonide ajastu. Põhjus seisnes selles, et tema sõnul muutusid inimesed koos nutitelefonidega ning talle ei meeldinud mõte olla kogu aeg Facebooki pärast ninapidi telefonis:

M1(23): *Ma loobusin koos nutitelefoni kasutamise lainega. Minu jaoks oli see selline värk, et inimesed muutusid robotiteks automaatselt. /--/. Pärast seda ma mõtlesingi, et milleks üldse olla koguaeg telefonis.*

Kuigi ükski teine intervjuueeritav ei toonud loobumisotsusena välja digitehnoloogia arengust tingitud põhjuseid, siis toodi mõnes intervjuus välja, et nutitelefonide kasutuselevõtu suurenemine siiski ka nende Facebooki kasutamisele kuluv aeg. Viimast näiteks oli märgata kasvõi sõpradega kohtudes, sest silmast-silma vahetu suhtluse asemel võisid paljud ka sellisel puhul nutitelefoni kasutama jääda:

M2(30): *Et siis neid nutitelefone veel ei olnud. Tänapäeval ju lihtsalt kõik passivad seal.*

N7(20): */--/. Eks ikka sellest olenes, et nutitelefoni tulid peale ja siis nendega sai koguaeg Facebookis käidud. /--/. Mulle ei meeldi see ka, et kui ma saan kellegagi kokku, et siis ma ei hakka telefoni toksima enam.*

Ühe intervjuueeritava jaoks oli Facebookist loobumist soodustav tegur digitehnoloogia kasutuselevõtt. Ka mõnest teisest intervjuust selgus, et tänapäeval ollakse Facebookis rohkem, sest nutitelefonidega on võimalus kogu aeg Facebooki külastada.

3.1.5. Sotsiaalsest võrdlemisest tingitud põhjused

Mõned intervjuueeritavad tõdesid, et Facebooki kasutades oli nende huvi keskpunktis see, mida teised, nende sõbralisti liikmed, teevad. Oli pidev vajadus vaadata, milliseid postitusi kasutajad lisavad. Facebook võimaldab kasutajatel teisi jälgida, mistõttu seda ka tehti ning paratamatult hakati end teiste kasutajatega alateadlikult võrdlema:

N1(23): *Oma elu ei pannud enam üldse tähele. Läks väga teiste jälgimiseks. /--/ Ühel hetkel avastasingi, et ma ei ela üldse oma elu. /--/ Põhiline oli ikkagi see, et ma mõtlesin, et kellel*

ikka nii hea elu on ja siis ma mõtlesin, et miks minul nii ei ole. Või ka vastupidi, et kui kellelgi on midagi juhtunud, siis mõtlesin, et tore, et ikka endal nii ei ole kunagi juhtunud.

N3(23): */--/ ma lihtsalt jälgisin enda sõpru. Et see oli liiga suur osa minu päevast või üleüldse minu vabast ajast.*

Intervjuudest selgus, et peamised põhjused, mille tõttu informandid Facebookist loobusid, olid seotud eraelu avalikustamise, informatsiooni ülekülluse, digitehnoloogia ning sotsiaalse võrdlemisega. Samuti toodi välja liigselt oma aja kulutamine, mistõttu Facebookist oli tekkinud sõltuvus.

3.2. Loobumisotsusest teatamine

Mõned üksikud intervjuueeritavad kuulutasid oma otsusest Facebookist loobuda kõikidele kasutajatele. Seda tehti aga erinevatel põhjustel – sooviti, et teised kasutajad teaksid, mille tõttu loobuti Facebooki kasutamisest ning seetõttu, et teised siiski ühendust saaksid hoida:

N7(20): *See oligi selleks, et kõik teaksid miks ma üldse Facebookist ära läksin.*

N5(22): *Lihtsalt, et need inimesed, kes on mind Facebooki teel varem kätte saanud, et nad teaksid, et edaspidi on selleks teised võimalused.*

Teised intervjuus osalenud informandid ei rääkinud oma loobumisotsusest kõikidele kasutajatele. Vastupidiselt intervjuueeritavale N5(22) arvas intervjuueeritav N4(52), et kes soovivad temaga suhelda, need leiavad ta ka alternatiivsete kanalite kaudu ikka üles ning saavad temaga suhelda:

N4(52): *Mõtlesin nii, et kes minu puudumist märkab ja väga tahab minuga suhelda, see leiab mind üles ka teisi kanaleid pidi. Helistab, kirjutab meili teel, saab minuga kokku, otsib mind kodust üles või tuleb mulle töö juurde külla.*

Loobumisotsusest mitte informeerimise põhjusena toodi välja see, et ei soovitud, et kõik Facebooki sõbrad ja tuttavad neid teistest kanalitest üles otsiksid või ei tuntud teavitamiseks vajadust. Intervjuueeritavad rääkisid oma loobumisotsusest vaid neile, kes sellest kuulda

soovisid:

N5(22): *Need, kes tahtsid teada, neile ma rääkisin. Aga otseselt ei postitanud, et ma loobun selle ja selle põhjuse pärast, sest ma ei näinud sel vajadust.*

Paar intervjuueeritavat olid üsna ühel meelel. Nad arvasid, et õigete sõpradega suheldakse ikka edaspidi ka peale Facebookist loobumist, mistõttu ei pea Facebooki konto kustutamisest kellelegi teatama:

M1(23): *Miks informeerida. Teadsin kohe, et reaalsed sõbrad jäävad ju ikka alles.*

Täiendavalt tõi üks intervjuueeritav välja, et ta ei soovinud enam kellegagi suhelda, sest ta oli vaimselt väsinud. Samuti oli ta arvamusel, et see on üksnes tema otsus loobuda ning teistesse kasutajatesse ei puutu see, mille tõttu ta Facebooki kasutamisest loobus:

N3(23): *Tead, asi oligi selles, et ma olin nii läbi põlenud nagu vaimselt. Ma ei tahtnud ise kellegagi suhelda enam ja see ei olnud kellegi asi ka, miks ma loobusin. Ma ise ei tahtnud ka kellelegi rääkida, et miks ma tegelikult loobusin. Miskipärast oli nii.*

Intervjuudest selgus, et suurem osa intervjuueeritavatest ei soovinud teistele teavitada, et nad loobuvad Facebooki kasutamisest. Ainult paar intervjuueeritavat oli enda kontakte oma loobumisotsusest teavitanud, sest sooviti, et teised saaksid nendega ikka kontakteeruda.

3.3. Muutused igapäevastes toimingutes

Selles peatükis toon välja, mis on muutunud loobujate igapäevases elus peale Facebooki kasutamise lõpetamist. Esitan muutused nii suhtlusviisides ja –kanalites, ajakasutuses, meeleolu ja enesetundes kui ka informatsiooni kättesaamises.

3.3.1. Muutused suhtlusviisides ja –kanalites

Intervjuudest nähtub, et pea kõik intervjuueeritavad on peale Facebooki kasutamise lõpetamist

kasutama asunud uusi Facebookile alternatiivseid virtuaalseid suhtluskanaleid. Kõigest üks intervjuueeritav nentis, et tema täiendavaid uusi veebisuhtlust pakkuvaid kanaleid kasutama ei hakanud, vaid suhtleb ainult telefoni ning e-kirja teel:

M1(23): *Ma ei kasuta mingit Skype'i või midagi taolist. Peamiselt kasutan ikka telefoni ja e-maili.*

Intervjuudest nähtub, et paljudel puhkudel on peale Facebooki kasutamise lõpetamist sagenenud sõpradega ka silmast-silma kohtumised. Peamiselt eelistatakse sõpradega kohtuda, sest siis ei sega kommunikeerimist ükski muu faktor – ei ajajoon pildid ega videod. Samuti ka seetõttu, et suudetakse rohkem keskenduda vahetule vestlusele:

N7(20): *Sest ma keskendun ühele inimesele rohkem. Üleüldse, et ma saan inimesega kokku ja vestlus on pikem ka. Ma ju keskendun ja võibolla läheb kauem aega kui Facebookis, sest aega läheb süvenemiseks ja kui ma kuulan, siis ma süvenen ja küsin rohkem küsimusi juurde kindlasti kui ma kirjutanud oleks samal ajal.*

N2(23) tõi konteksti ka selle, et Facebookis suheldes ei saa teada, kuidas keegi tegelikult käitub või millelegi reageerib, kuid inimestega silmast silma kohtudes nähakse reaalseid emotsioone. Intervjuueeritav N2(23) rääkis sellest, et inimestega kohtumine ei kuluta mõttetult tema aega ning sõpradega kokku saamine on tema jaoks planeeritud ning meeldiv tegevus:

N2(23): *Kuidagi sotsiaalmeedia kaotab need emotsioonid ja tunded ära. Ja need teised suhtlusvahendid ei raiska mõttetult minu aega. Kohtumised on ju alati toredad ning sa ise tahad kohtuda.*

Lisaks suurenenud kokkusaamiste arvule, on ka rohkem hakatud vestlemiseks kasutama tasuta kiirsuhtluskanaleid nagu näiteks Skype, WhatsApp, Viber ning iMessage. Neid kõiki alternatiivseid suhtluskanaleid eelistatakse peamiselt seetõttu, et nendes kanalites puudub Facebookile iseloomulik “ajajoon”, kuhu sattus pidevalt liigset informatsiooni. Seetõttu ei ärata miski muu kasutajates uudishimu ning saab vaid pühenduda vestlusele:

N4(52): */--/. Võibolla ongi see erinevus, et oled ühele inimesele keskendunud ja muud pildid ega videod ei kõrvalda mu tähelepanu. /--/.*

Samuti saab nendes kanalites suhelda ainult nende inimestega, kellega endal on soov kontakteeruda, sest kiirsuhtluskanalitesse on koondatud vaid enda jaoks olulised inimesed. Informatsiooni saab ka seetõttu sõpradele palju tõhusamini edastada, sest suheldakse vahetult ning info saadakse rutem teisten toimetada:

M2(30): /--/. *Vahetad infot kiiresti või siis suhtled nende inimestega, kellega sa realselt tahad suhelda.*

Osa informante kasutab ka peale Facebookist loobumist muid sotsiaalmeedia platvorme, nagu näiteks Instagram, Twitter, Youtube ning Google+. Kasutama hakati neid meediume, sest tunnetati, et nendes keskkondades on kontode privaatsussätteid kergem hallata kui Facebookis. Toodi välja, et teistes sotsiaalmeediates ei pea endast niivõrd tervikpilti moodustama kui seda tehakse Facebookis:

N6(27): /--/ *ma saan rohkem piirata oma privaatsust ja seda, kes näeb infot minu kohta ja just seda, millist infot mina saan ja milliseid postitusi mina näen.*

Intervjuudest selgus, et peale Facebookist loobumist kasutatakse igapäevaselt telefoni, silmast silma kohtumisi ning e-kirja teel suhtlemist. Lisaks on suurem osa informante kasutusele võtnud ka kiirsuhtluskanalid ning teised sotsiaalmeedia keskkonnad. Teisi kanaleid eelistatakse peamiselt just seetõttu, et nendes saab suhelda vaid oma lähimate sõpradega, kiiremini informatsiooni edasi anda ning pühenduda vestlusele nii, et mitte miski ei haara tähelepanu mujale.

3.3.2. Muutused ajakasutuses

Eelnevalt oli ka räägitud, et üheks põhjuseks, mille tõttu Facebooki kasutamisest loobuti, oli see, et Facebookis raiskasid intervjuueeritavad tohutult aega. Nüüd, mil nad enam selle sotsiaalmeedia kasutajad ei ole, tõi enamus informante välja selle, et neil on palju rohkem vaba aega. Nüüd on vabast ajast hakatud rohkem kohtuma sõpradega silmast silma, tegelema treeningu, tegevuste otsimise, puhkamise ning ka enesearendusega:

N2(23): *Nii-öelda arenen rohkem oma hariduse mõttes edasi ja töö mõttes ka. Et olen leidnud*

selleks palju rohkem aega ja olengi selles kohas, kus ma olengi tahtnud olla või siis vähemalt selle poole teel.

M2(30): Pigem see aeg, mis kulus Facebookile, see on minu vaba aeg ja nüüd ma lihtsalt puhkan sellel ajal.

Intervjuudes toodi välja ka tegevusi, millega hakati esmakordselt tegelema peale Facebookist loobumist. Uusi tegevusi otsiti ehk seetõttu, et ei osatud midagi selle ajaga teha, mis enne kulus Facebookile. Nendeks tegevustest nimetati ehete valmistamist, kitarri- ning klaverimängu õppimist. Täiendavalt lisas üks intervjuueeritav, et arvatavasti oleks tal klaveri harjutamiseks olnud vähem aega, kui ta oleks Facebooki kasutajaks jäänud. Ehete valmistamine ning muusikainstrumentide õppimine hakkas aega nõudma ning informandid said neile tegevustele aega pühendada, sest ei olnud enam Facebooki, kuhu enne aega kulus:

N3(23): Mis võibolla oli selline teistmoodi, et ma hakkasin kõrvarõngaid tegema, ma hakkasin ehteid ise tegema.

N5(22): Ma arvan, et võibolla ma oleks vähem leidnud Facebooki kõrvalt klaveri õppimise jaoks aega. /--/. Mul on see lapsepõlve unistus olnud ja nüüd hakkasin eelmine aasta või poolteist aastat tagasi.

Osad intervjuueeritavad, kes ei kasutanud aga Facebooki niivõrd palju kui teised ning kes ei nimetanud end Facebooki sõltlasteks, tõdesid, et nende jaoks on Facebook lihtsalt asendunud teiste tegevustega. Facebook ei moodustanud nende päevast nii suurt osa kui teistel:

N6(27): Aga ma ei tunne, et ma neid oleksin rohkem hakanud tegema, sest see Facebook ei võtnud minult nii suurt osa ajast, et ma oleksin pidanud neist tegevustest loobuma.

Peale Facebookist loobumist tunnetasid intervjuueeritavad, et neil tekkis rohkem vaba aega ning see võimaldas tegelda erinevate huvialadega. Toodi välja ka huvitavad hobid, millega hakati esmakordselt tegelema just nimelt siis kui enam ei kasutatud Facebooki.

3.3.3. Meeleolu ja enesetunde muutus

Intervjuus palusin intervjuueeritavatel kirjeldada kolme omadussõnadega, milline on nende enesetunne peale Facebookist loobumist. Pea kõik informandid ütlesid, et nad tunnevad end palju vabamalt, sest neil on rohkem aega teiste tegevustega tegeleda ning neid ei valda küllaldane informatsioon:

M1(23): *Vabadus, vabadus ja veelkord vabadus. Peamiselt siiski ebavajaliku informatsiooni vabadus.*

Lisaks kirjeldasid osad intervjuueeritavad, et peale loobumist on nad palju õnnelikumad ning rahulolevamad. Nüüd ollakse palju rohkem enda eluga rahul kui ajal, mil nad kasutasid Facebooki:

N1(23): *Olen kindlasti õnnelikum. Rahulikum on. Kohe tunduvalt rahulikum.*

Rahulolematus tekib paratamatult siis, kui hakatakse end teistega võrdlema, mistõttu saab öelda, et osad endised kasutajad tunnevadki end õnnelikumana kui alata ei võrrelda end enam teistega:

N2(23): *Ma tunnen ennast palju õnnelikumana. Kohe kindlasti. Ongi õnnelik, vaba tunne ja rahulolu.*

Täiendavalt toodi mõnes intervjuus välja ka see, et peale Facebookist loobumist tuntakse end palju puhanumana. Näiteks rääkis informant N4(52), et ta tunneb, et ei ole enam niivõrd väsinud kui ta oli varem, sest ta ei pea haldama enam nii suurt infohulka. Nii intervjuueeritav ise kui ka tema lähedased on täheldanud seda, et informant näeb peale Facebookist loobumist rohkem puhanum välja. Facebookist loobumine pani lähedasi uurima, kas informant on oma töökohast loobunud:

N4(52): *Ma võin kohe ausalt öelda, et ma olen palju puhanum. Ka lapsed, kui külas käivad, räägivad ikka, et kas ma enam ei töötagi, et ma ei näe enam üldse nii väsinud välja.*

Lisaks positiivsetele emotsioonidele rääkisid mõned intervjuueeritavad ka sellest, kuidas Facebookist loobumine tekitas neis negatiivseid tundeid. Toodi välja, et puudust tunti

osalisest informatsioonist, mida enne oli harjutud Facebookist saama. Samuti valdas paari informanti teadmatus ning kurbus. Kurbus oli just nimelt seetõttu, et Facebookist loobumine tähendas mõne intervjuueeritava jaoks päeva pealt kõikidest sõpradest ja tuttavatest loobumist:

N3(23): *Ja omadussõnast ma tootsin välja ka kurbuse, sest tegelikult ma olin kurb, kuna ma loobusin oma sõpradest päeva pealt.*

Meeleolu ja enesetunde muutus seisnes nii positiivsetes kui ka negatiivsetes emotsioonides. Ühelt poolt tunti enda väga õnneliku, vaba ja rahulolevana, teisalt olid mõned intervjuueeritavad kurvad ning mõnes mõttes ka infosulus.

3.3.4. Muutused informatsiooni kättesaamises

Uurides, kas ja millises osas informatsioon üldse intervjuueeritavateni jõuab peale Facebooki kasutamisest loobumist, siis toodi välja, et hinnanguliselt umbes pool kooli- ja töökohtade ning ürituste kohta käivast informatsioonist läheb intervjuueeritavate jaoks kaduma. Osadest intervjuudest aga selguski, et kõige suurem probleem informatsiooni kätte saamisega peale loobumist on seotud üritustega. Nendest intervjuudest selgus, et näiteks nädalase etteteatamisega ürituste kohta ei saagi mujalt informatsiooni kui ainult Facebookist, mistõttu tuleb nüüd peale loobumist loota sõpradele, et nad endiseid kasutajaid teavitaksid:

M1(23): *Kui mu rokisõbrad räägivad mulle üritustest, siis jõuab, aga muidu mitte.*

Kuigi kasutajad ei hooli enam teiste kasutajate jälgimisest ega sellest, millega keegi tegeleb, jõuab sellelaadne informatsioon siiski nendeni. Kui varasemalt otsiti ise, kes midagi on postitanud, siis pärast Facebooki kasutamisest loobumist pakuvad sellist kõmu neile teised kasutajad, kellega kohtutakse silmast silma või suheldakse alternatiivsete suhtlusvahendite abil:

N1(23): *Aga klatš jõuab ikka minuni ning kellegi pilte näitavad ikka mu sõbrad, kes Facebooki kasutavad.*

Uudised ja muu teave, mis on kindlasti informatiivsem kui Facebookist saadav informatsioon, saadakse kätte aga muu meedia kaudu, nii ajalehtedest kui ka ajakirjadest. Mitmest intervjuust

nähtus, et nüüd peale loobumist peavad intervjuueeritavad endale huvipakkuva info kätte saamiseks tegema varasemast rohkem iseseisvat tööd. Just seetõttu, et kuigi Facebookis saab erinevaid lehekülgi jälgima hakata ning nendega kursis olla, siis ilma Facebookita tuleb ise see informatsioon kätte saada. Ehk, Facebooki kasutamisest loobujad peavad olema varasemast aktiivsemad ning uudishimulikumad, et leida enda jaoks vajalik teave:

M2(30): Aga selles mõttes, et kui sul ei ole Facebooki, siis sa ei tarbi seda infot, mida pakutakse, vaid sa otsid ise seda infot välja, mis sind huvitab.

Intervjuudest selgus, et klatš ja kõmu jõuavad peamiselt informantideni läbi alternatiivsete suhtlusvahendite teiste kasutajate kaudu. Kõige suurem probleematika seisneb ürituste informatsiooni kätte saamisega. Intervjuueeritavad pole leidnud alternatiivseid kanaleid, kuskohast ürituste jaoks infot saada, mistõttu saadakse info vaid siis, kui praegused Facebooki kasutajad endiseid informeerivad.

4. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON

Selles peatükis kirjutan bakalaureusetöö käigus tekkinud järeldustest ning loon seoseid teoreetiliste lähtekohtadega. Seejärel esitan meetodi ja valimi kriitilise analüüsi, eneserefleksiooni ning ka mõtteid teema edasiseks uurimiseks.

4.1. Üldjäreldused ja diskussioon

Käesoleva töö eesmärk oli välja tuua, mis on need peamised põhjused, mille tõttu loobutakse Facebooki kasutamisest ning milliseid muutusi on suhtluskeskkonna kasutamise lõpetanud intervjuueeritavate igapäevases elus toimunud. Kuna Eestis pole varem mulle teadaolevalt Facebooki kasutamisest loobunute loobumispõhjusi uuritud, siis on käesoleva töö puhul tegemist esmase pilootuuringuga. Uuring annab vaatamata üsna väikesele valimile huvitavat sisendit saamaks teada intervjuueeritavate loobumispõhjused ja kogemused, vastates uurimisküsimustele, kuidas põhjendavad Facebooki kasutamisest loobujad enda loobumisotsust ning mis on muutunud loobujate igapäevases elus peale Facebooki kasutamise lõpetamist.

Peamised loobumispõhjused on seotud privaatsuse puudumise ning suure ajakuluga

Intervjuudest Facebooki kasutamisest loobunutega nähtus, et loobumispõhjused saab suuresti liigitada kaheks: ühed, kes olid Facebooki kasutamisest loobunud, kuna ei tundnud end platvormil teiste uurivate pilkude all piisavalt mugavalt ning turvaliselt; ja teised, kes loobusid Facebookist, kuna tundsid, et kulutavad keskkonnale liigselt oma aega ning olid muutunud nii öelda Facebooki sõltlasteks.

Esimesse gruppi kuulujad võtsid Facebookist loobumisotsuse vastu, kuna nad ei olnud liigsest enese avamisest Facebooki keskkonnas lihtsalt huvitatud. Intervjuueeritavatele ei meeldinud, et kõik, mida nad Facebookis tegid, oli teiste kasutajate poolt lihtsasti jälgitav. Sarnased loobumispõhjused on välja toonud näiteks ka Baker ja White (2011), kelle uuringust ilmnes, et paljud endised Facebooki kasutajad tunnistasid, et neis tekitas ebamugavust tunne, et nende profiilile lisatud pilte said kõik kasutajad soovi korral vaadata ja kommenteerida. Siinkohal

tuleb aga mõelda, kas sotsiaalmeedia keskkonnas kui sellises saab end üldse piisavalt turvaliselt tunda, sest see on tänapäeval saanud meie reaalse elu seonduvaks osaks (Bodroža, Jovanovic, 2016).

Tegelikult oleksid need intervjuueeritavad enda turvatunde suurendamiseks võinud hakata rakendama privaatsussätteid, mis võimaldavad igal kasutajal üsna täpselt ise valida, kes tema kontaktide hulgast mida näeb, kuid minu uuringus osalenud intervjuueeritavad ei olnud seda teinud. Privaatsussätete kasutamata jätmine võib aga kaasa tuua ebameeldivusi (Kane et al, 2014), sest Facebooki, nagu ka teiste sotsiaalmeedia keskkondade puhul, ei saa me kunagi kindlalt teada, kes meie profiili on vaadanud või millisel viisil sealt saadud informatsiooni kasutab (Marwick, boyd, 2010). Lisaks tehnilistele privaatsussätetele oleksid intervjuueeritavad saanud rakendada ka sotsiaalseid privaatsusstrateegiaid, näiteks selektiivset infojagamist või enesetsensuuri, mis oleks võimaldanud paremat tegutsemist laia auditooriumi ees. Läbi viidud intervjuudest nähtus aga et selliseid strateegiaid reeglina ei kasutatud, kuna selleks puudusid nii vastavad teadmised kui ka huvi ning vajadused. Kuigi privaatsustunde puudumine mängis loobujate jaoks olulist rolli, siis ei ole võimalik ennustada, kas tehniliste ja sotsiaalsete privaatsusstrateegiate kasutamisel oleksid intervjuueeritavad edasi Facebooki kasutajateks jäänud või mitte.

Lisaks intervjuueeritavatele, kes selgitasid Facebooki kasutamisest loobumist turvatunde puudumisega, sattus valimisse ka selliseid intervjuueeritavaid, kes viitasid endale kui kunagisele Facebooki sõltlasele. Intervjuudest nähtus, et Facebookist on kerge sõltuvusse jääda ning vahel valdas informante lausa kohustus seda platvormi vaadata, sest seal uueneb tihti informatsioon, mille haldamiseks kulub aega. Samas ilmnes intervjuudest, et informatsioon, mida Facebookist igapäevaselt saadi, oli intervjuueeritavate jaoks tihtipeale tähtsusetu ning seda ei osatud kuidagi kasutada. Sarnased trendid joonistusid välja näiteks Baumer et al (2013) uuringus, millest nähtus, et platvormi kasutajad tunnistavad sageli, et ei leia Facebookist tegelikult mitte midagi muud kui vaid pinnapealset ning tühist juttu, millega kurssi viimine raiskab kasutaja aega. Analoogselt Baumer et al (2013) uuringule, viidati ka Portugali uuringus, et sotsiaalmeediast loobumise põhjus on seotud sellega, et postitustes nähakse liigselt tühja jutu ajamist, mis kasutajaid tegelikult ei huvita (Dunbar, 1998, viidatud Neves et al, 2015 kaudu).

Minu uuringus osalenud Facebookist loobujad tunnistasid, et nad olid Facebookis pidevalt ja regulaarselt, kogu päeva jooksul ning neile tundus nagu kogu nende aeg kulus sellele platvormile, mistõttu oli Facebooki sõltuvus kerge tekkima. Facebookis olemisele kuluvat aega on enda uuringus ühe võimaliku loobumispõhjusena välja toonud ka Portwood-Stacer (2012). Sarnaselt eelmainitule nähtus ka Baker ja White (2011) uuringust, et Facebooki kasutamisest loobusid paljud seetõttu, et tahtsid tekitada endale juurde vaba aega tegelemaks teiste huvialade või hobidega – näiteks lugemise, teleseriaalide vaatamise ning spordiga (Baker, White, 2011), millele Facebooki kasutades enam piisavalt aega ei jäänud.

Intervjuudest nähtus ka, et nutitelefonide levik suurendas veelgi Facebooki kasutamist, sest aina rohkem hakati nutitelefoniga sõprade juuresolekul Facebookis olema. Ühele minu intervjuueeritavale aga selline käitumine absoluutselt ei meeldinud, sest ta ise oleks soovinud sõpradega nii-öelda reaalsuses suhelda. Kuigi Baumer et al (2013) uuringust ilmnes, et Facebooki kasutamisest loobujad kardavad vahel peale Facebooki kasutamise lõpetamist sõpradest eemaldumist ja üksinda olekut, siis minu uuringus osalenud intervjuueeritav sõpradest ilma jäämist ei peljanud, vaid leidis alternatiivsed viisid, kuidas nendega suhelda.

Intervjuudest selgus, et peale loobumisotsuse langetamist mõeldi, kas ka teistele Facebooki kasutajatele enda otsus sotsiaalmeediat enam mitte kasutada teatavaks teha. Intervjuudest nähtus, et vaid paar endist kasutajat andsid enda kontaktidele teada, et nad loobuvad Facebookist. Ülejäänud informandid otsustasid enda loobumisotsusest enda kontaktide nimekirjas olnutele mitte teatada, sest nad lihtsalt ei soovinud, et neid üles otsima hakatakse. Kui näiteks Baumer et al (2013) on esile toonud selle, et Facebookist ei julgeta loobuda ka seetõttu, et kardetakse jääda üksi, siis ühestki intervjuust seda muret ei väljendatud. Informandid mõistsid, et Facebook ei ole ainus kanal, mille kaudu teistega suhelda ning otsustasid, et kontakteeruvad alternatiivsete suhtlusvahendite kaudu vaid endale kõige lähemate inimeste ja sõpradega, kellega neil on tõesti reaalne soov suhelda. Tänapäeval aga arvavad paljud, et just nimelt Facebook on ainus moodus, kuidas saab teistega suhelda (Virani, 2015). Intervjuudest selgub aga, et intervjuueeritavad nii ei arva ning informantide elus on Facebooki koha endale saanud teised suhtlusvahendid ning –kanalid, millest tuleb juttu järgmises peatükis.

On leitud alternatiivsed viisid, kuidas suhelda ja koguda enda jaoks vajalik info

Facebooki kasutamine on seotud sotsiaalsete vajadustega ning seetõttu on kasutajatele oluline suhtlemine pere ja sõpradega (Trültzsch-Wijnen, C.W. et al, 2015). Antud töö raames tehtud intervjuudest selgus, et sotsiaalseid vajadusi saab rahulda ka muud moodi kui vaid Facebooki kaudu. Intervjuudest nähtus, et minu uuringus osalenud informandid on leidnud endale alternatiivsed viisid nii suhtlemiseks kui ka vajaliku informatsiooni kogumiseks. Alternatiivsete suhtlusvahendite ning –kanalite kasutama hakkamine võib näidata, et inimesed soovivad sõprade ja tuttavatega suhelda nii, et nad saaksid kiirelt ja mugavalt oma info teistele edastada. Seetõttu jääb mulje, et Facebooki roll võib inimeste elus hakata hääbuma, sest ei soovita, et info edastamist takistaks Facebookile iseloomulik ajajoon, kus pidevalt uuenevad postitused ja tekib uus informatsioon (Maier et al, 2012), mida tihtipeale ei suudeta hallata.

Sarnaselt teisteski uuringutes (Baker, White, 2011; Turan et al 2013) leitudle selgus ka minu intervjuudest, et peale Facebooki kasutamisest loobumist suhtlevad intervjuueeritavad enda lähedaste ja sõpradega teiste suhtlusvahendite – telefoni, e-kirjade ning silmast-silma kohtumiste abil. Lisaks tuleb välja, et peale loobumisotsuse tegemist osatakse ka enda aega mõistlikumalt kasutada, sest nende suhtlusvahendite kaudu jõutakse palju rohkem rääkida kui samal ajal oleks Facebookis trükkida jõutud. Seda seetõttu, et informatsiooni edastamist ei takista enam Facebookile iseloomulik ajajoon, mille vaatamine hajutas vestluselt tähelepanu.

Lisaks eelpool mainitud suhtlusvahenditele kasutatakse suhtlemiseks ka kiirsuhtluskanaleid, milleks on Skype, WhatsApp, Viber ja iMessage, mis võimaldavad tasuta kommunikeerimist. Teiste kiirsuhtluskanalite eelistamist on Facebookist loobujate hulgas täheldatud näiteks ka Saudi-Araabias (Aljasir et al, 2012) või Türgis (Turan et al, 2013), kus Facebooki asemel on kasutusele võetud vastavalt näiteks WhatsApp ja MSN Messenger.

Mõned minu intervjuueeritavad on peale Facebookist loobumist, kasutama hakanud ka teisi sotsiaalmeedia platvorme nagu Instagram, Twitter, Youtube ning Google+. Sarnaselt minu intervjuueeritavatele, kes põhjendasid teiste sotsiaalmeedia kanalite kasutama hakkamist paremini toimiva ja kompaktsema infovooga, on ka Madden et al (2013) välja toonud, et teisi sotsiaalmeedia kanaleid eelistatakse just seetõttu, et nendes ei jagata niivõrd palju postitusi kui seda tehakse Facebookis. See näitab, et ka teistes sotsiaalmeedia platvormides näevad küll

kasutajad teiste postitusi, kuid kuna postitused pidevalt ei uuene, siis ei kurna need ka niivõrd kasutajaid, sest Facebookis tekitab teiste postituste jälgimine kurnatust (Lee et al, 2015). Lisaks eelmainitule on varasemates uuringutes leitud veel mitmeid täiendavaid põhjuseid, miks Facebooki asemel mõne teise sotsiaalmeedia kanali kasuks otsustatud on. Näiteks Türgi õpilased nimetasid Twitteri eeliseks Facebooki ees seda, et selles on vähem vahendeid (*tools*), mille tõttu on seda platvormi kergem kasutada (Turan et al, 2013). Samas näiteks USA noorte hinnangul saavad nad endid Instagramis ja Twitteris paremini väljendada kui Facebookis (Madden et al, 2013), sest nendel platvormidel ei kohta noored enda vanemaid niivõrd palju kui Facebookis (Miller, 2013).

Samuti tõdesid minu intervjuus osalenud, et peale Facebooki kasutamisest loobumist ei huvitu nad enam otsima ega jälgima, millega teised tegelevad. Kuigi Facebooki kasutajatest sõbrad jagavad suhtlusportaalil toimuvat kõmu ja klatši neilegi, siis muu informatsioon nagu uudised, saadakse kätte teiste meediumite kaudu, milleks on ajalehed ja ajakirjad. Trültzsch-Wijnen, C.W. et al (2015) tõid välja, et põhjuseks, mille tõttu sotsiaalmeediat, lisaks sotsiaalsete vajaduste rahuldamiseks, kasutama hakatakse, on kognitiivne vajadus, mille tõttu on vajalik olla informeeritud laialdasemalt. Endised kasutajad on aga arvamusel, et pigem annavad kvaliteetsema informatsiooni ajalehed, sest need kajastavad laialdaselt uudiseid ühiskonnas toimuvast.

Samas toodi intervjuudes välja ka see, et ürituste kohta käivat informatsiooni saadi kõige paremini kätte just Facebookist ning tänaseni pole leitud alternatiivset kanalit, mis suudaks pakkuda piisavas koguses infot ürituste toimumise kohta. Sarnaselt minu intervjuueeritavate arvamusele, ilmnes ka Portugalis läbi viidud uuringust, et Facebooki mittekasutamise tõttu ei saa keskkonnast loobujad teada toimuvatest üritustest (Neves et al, 2015). Seetõttu ongi oluline, et Facebooki kasutamisest loobujad leiaksid endale alternatiivsed kanalid, sest sõbrad on hetkel need, kes intervjuueeritavatele informatsiooni ürituste kohta jagavad.

Igapäevaselt ollakse palju õnnelikumad ning osatakse aega mõistlikumalt kasutada

Intervjuudest nähtus, et peale Facebooki kasutamisest loobumist tunnevad intervjuueeritavad end palju vabamalt, on õnnelikumad ja rohkem enda eluga rahul kui Facebooki kasutades. Samu positiivseid aspekte ning emotsioone on välja toodud teisteski uuringutes, näiteks Taanis läbi viidud eksperimentis, kus osad kasutajad loobusid Facebookist teatud ajaks (The

Facebook experiment, 2015). Intervjuudest ilmnes, et mitme intervjuueeritava arvates on Facebookis palju sotsiaalset võrdlemist, mis tekitas kasutajates rahulolematust, sest enda võrdlemine teiste kasutajatega – nende piltide ja postitustega, mõjutas intervjuueeritavaid ning nende enesehinnangut negatiivselt. Sellest lähtuvalt võib öelda, et inimesed, kes kasutavad Facebooki ning tegelevad seal *scroll*'imisega, tunnevad tihti negatiivseid emotsioone, sest arvatakse, et teistel läheb paremini. Sarnaselt sellele, on ka Lyubomirsky (2008) välja toonud, et Facebooki seina edasi-tagasi ketramine tekitabki arvamuse, et kasutaja enda elu pole pooltki nii hea kui teiste elu. Intervjuueeritavad tõdesid, et ennast kiputi koguaeg ning pidevalt teistega võrdlema, sest tundus, et teiste elu on ideaalsem ning kurvastati, et endal niivõrd hästi ei lähe. Ka Chou ja Edge (2012) tõdesid oma uuringus, et need, kes Facebooki alatasid kasutasid, arvasid, et elu on ebaõiglane. Kuna intervjuueeritavad tunnevad nüüd oma elu suhtes suuremat rahulolu kui Facebooki kasutades, siis saab sellest järeldada, et need, kes ei kasuta enam Facebooki, ei võrdle end ka teistega, mille tõttu ollakse eluga rohkem rahul. Intervjuueeritavatel ei jagu enam sellises mahus sotsiaalseks võrdlemiseks aega, vaid nüüd saavad endised kasutajad oma aega pühendada teistele tegevustele. Nii näiteks rääkisidki osad intervjuueeritavad, et peale Facebookist loobumist hakkasid nad otsima tegevusi, millega täiendavalt vabal ajal tegeleda võiks. Minu informantide hulgas leidsidki näiteks selliseid isikuid, kes hakkasid trenni tegema, erinevaid muusikainstrumente õppima, või jätkasid muul moel enesearendamist. Tõika, et Facebooki kasutamisest loobujad on leidnud endale teised tegevused, huvid või kohustused, mida Facebookile eelistada, on leidnud teisedki uurijad (Portwood-Stacer, 2012). Samuti tõdevad intervjuueeritavad, et peale Facebooki kasutamisest loobumist on nad kohusetundlikumad, kuna teevad näiteks kooliasjad õigetele aegadele ära. Enam ei kerin nad igavusest Facebookis ajajoont edasi-tagasi, vaid oskavad oma aega paremini ära kasutada. Lisaks on Tufekci (2008) välja toonud selle, et need, kes ei kasuta sotsiaalmeediat, kasutavad interneti rohkem praktilisteks toiminguteks, näiteks e-panga külastamiseks, poodlemiseks jne. Nagu näha, siis on Facebookist loobujatel rohkem vaba aega, mille tõttu võib järeldada, et Facebooki kasutajatel kulub palju aega selles platvormis olemiseks, nii teiste kasutajate otsimiseks (Kane et al, 2014) kui ka piltide ja postituste vaatamiseks aga ka ürituste planeerimiseks (Pempek et al, 2009; Cheung et al, 2011 viidatud Turan et al, 2013 kaudu).

4.1.1. Meetodi ja valimi kriitika ning eneserefleksioon

Selles töös kasutasin andmete kogumiseks ja analüüsimiseks kvalitatiivset uurimisviisi. Empiirilist materjali kogusin poolstruktureeritud individuaal-intervjuude abil. Sellise teema uurimiseks on minu arvates kõige õigem just see meetod, sest lisaks koostatud intervjuukavale sain juurde küsida ka täpsustavaid küsimusi. Seetõttu arvan, et muud meetodit ei oleks töö puhul pidanud kasutama, sest näiteks ankeetküsitlus ei oleks strateegilise valimi puhul midagi väga olulist ning sisulist juurde andnud, vaid vastused oleksid tulnud liialt üldistavad ning isiklikku kogemust oleks olnud vähe.

Strateegilise valimi eeliseks on see, et kuna uuritavad on valitud teema seisukohalt oluliste sarnaste ning erinevate tunnuste kombineerimise teel, siis need tagasid nii võrreldavuse kui ka tähendusliku mitmekesisuse (Kalmus et al, 2015). Valimi miinuseks on aga see, et valimisse oli üsna keeruline inimesi leida. Eestis on ajakirjanduse kaudu teada, kes tuntud inimestest on loobunud Facebooki kasutamisest, kuid mulle teadaolevalt ei ole räägitud, kes ning kui paljud lihtinimesed on lõpetanud Facebooki kasutamise.

Valimisse soovisin inimesi saada Facebooki üleskutsega. Eeldasin, et selle platvormi kasutajad peaksid olema kursis, kui keegi nende sõpradest või tuttavatest on lõpetanud selle sotsiaalmeedia kasutamise. Seetõttu arvan, et antud teema uurimiseks on Facebooki kasutamine valimi moodustamiseks õigustatud. Valimisse sattusid Facebookist loobujad, kes esimestena vastasid minu e-kirjale ning andsid oma nõusoleku intervjuus osalemiseks. Valimis olnud inimesi ma isiklikult ei tundnud, mistõttu kartsin, et intervjuueeritavad on kinnisemad kui tuttavale vastates, kuid tegelikult ei mõjutanud intervjuueeritavaid see, et me võõrad olime, sest intervjuueeritavad olid nõus oma kogemustest avalikult rääkima.

Valimi moodustasid eri vanusega inimesed. Kuigi rohkem oli valimis nooremaid inimesi, siis arvan, et tulemusi rikastasid ka vanemaealiste Facebookist loobujate arvamused ning kogemused. Tuleb aga tõdeda, et vaid kümne inimese põhjal, kes valimisse kuulusid, ei ole võimalik teha laiemaid üldistusi Facebookist loobujate kohta, sest valimi tulemusi ei saa laiendada üldkogumile.

Mõne intervjuu käigus selgus, et intervjuueeritav on Facebookist väga ammu loobunud ning seetõttu ei mäleta ta enam niivõrd hästi, millega seal tegeleti ning kuivõrd Facebook tema elu

mõjutas. Seetõttu oleksin pidanud intervjueeritavatelt juba e-kirja teel uurima, kui kaua nad ei ole enam kasutanud Facebooki, et rohkem saada valimisse neid inimesi, kes mäletavad paremini Facebooki kasutusaegu.

Andsin igale intervjueeritavale võimaluse välja pakkuda nendele meelepärane kohtumiskoht, mistõttu viisengi enamik intervjuusid läbi kohvikutes. Tegelikult oleksin pidanud hoopis ise intervjuerimiseks välja pakkuma raamatukogu, sest raamatukogus oleks olnud rahulikum indiviide intervjuerida. Olen sellisel arvamusel, sest viimase intervjuu viisin läbi raamatukogus ning seal ei seganud meid keegi – ei teenindaja ega teised inimesed.

Arvan siiski, et töö meetod ja valimi suurus olid püstitatud eesmärgi saavutamiseks sobivad, sest hoolimata väikesest valimist sain Facebookist loobujate arvamustest ja kogemustest üsna hea ülevaate. Paljude intervjuude vastused olid paljuski ühtivad, kuid mõni intervjuu andis ka märgatavat erinevust.

4.1.2. *Suunad edasiseks uurimiseks*

Selles uuringus osalesid kümme isikut, kes olid loobunud erinevatel põhjustel Facebooki kasutamisest, seega võiks edasiseks uurimiseks leida veel inimesi, kes on samuti lõpetanud Facebooki kasutamise. Järgneva uuringu koostamiseks võiks kitsendada uuritavaid vanuse järgi ning leida teatud vanusegrupi esindajad, kes on loobunud Facebooki kasutamisest. Näiteks võiks uurida ainult noori või ainult vanemat generatsiooni, et teada saada, mille tõttu on need erineva vanusegrupi esindajad loobunud Facebooki kasutamisest ning siis saadud tulemusi omavahel võrrelda.

Üks intervjueeritav lõi loobumisotsusena digitehnoloogiast tingitud põhjused, seetõttu tekkis minus huvi teada saada, kas ning kui paljusid on nutitelefonide kasutuselevõtt Facebookist loobuma sundinud.

Uuringus on mainitud ka Eesti tuntud inimesi, kes on Facebooki kasutamisest loobunud. Üks võimalus oleks ka uurida näiteks Eesti tuntud inimeste Facebookist loobumise põhjuseid ning siis saadud tulemusi võrrelda juba olemasolevate tulemustega.

KOKKUVÕTE

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada, mille tõttu Eesti inimesed lõpetasid Facebooki kasutamise ning kuidas kommunikatsioon teiste loobumise otsust teistele. Samuti soovisin teada, kuidas intervjueritavad suhtlevad edasi oma lähedaste ja sõpradega. Lisaks oli töö eesmärgiks uurida, mida tehakse ajaga, mis enne veedeti Facebookis ning millised on informantide emotsioonid ning mõtted peale Facebookist loobumist.

Tulemuste välja selgitamiseks viisin läbi kümme semi-struktureeritud individuaal-intervjuud. Intervjuudesse leidsin Facebookist loobujad Facebooki üleskutse abil. Valimisse kuulus seitse naissoost ning kolm meessoost isikut, kes vastasid valimi kriteeriumitele ning andsid esimestena nõusoleku intervjuudes osalemiseks.

Analüüsides intervjueritavate põhjuseid Facebooki kasutamisest loobumisel, vaadeldi peamiselt kahte aspekti, millest esimene keskendus Facebooki ebaturvalisusele ning teine suurele ajakulule. Loobumise otsusest teatasid teistele vaid paar endist kasutajat, kuid suurem osa intervjueritavatest otsustasid sellest mitte teatada, sest ei soovitud, et neid teistest kanalitest üles hakatakse otsima.

Uurides, mis on peamised suhtlusvahendid peale Facebookist loobumist, tõid intervjueritavad esile, et kasutatakse telefoni, e-kirja ning kohtutakse ka silmast silma. Lisaks toodi välja ka kiirsuhtluskanalid ning sotsiaalmeedia, mida on hakatud aina enam kasutama. Alternatiivsete suhtlusvahendite ning –kanalite eeliseks nimetasid intervjueritavad seda, et soovitakse kiirelt ja mugavalt oma info teistele edastada, sest info edasi kandmist ei takista uued postitused ning informatsioon, mida Facebooki ajajoonelt leiti.

Peale Facebookist loobumist osatakse aega mõistlikumalt ära kasutada ning on leitud tegevusi, millega saab vabal ajal tegeleda. Intervjueritavad tunnevad end peale Facebooki kasutamise lõpetamist ka vabamalt, õnnelikumalt ning on rohkem rahul enda eluga, sest enam ei kurna neid pidevalt uuenevad postitused Facebooki ajajoonel ning enam ei võrrelda end teiste kasutajate piltide ega postitustega.

Võtmesõnad: Facebook, sotsiaalmeediast loobumine, kiirsuhtluskanalid, tehnoloogia kasutamise lõpetamine.

SUMMARY

“Rejection of Facebook: former users opinions and experiences”

The purpose of this study was to examine why former users in Estonia rejected of Facebook, and how much they communicated their termination decision to others. Also I wanted to know how the interviewees go on socialising with their friends. In addition, the purpose of the work was to study what they do during the time they used to spend in Facebook and what emotions and thoughts the informants experienced after they stopped using Facebook.

To receive the results, I conducted ten semi-structured individual interviews. The interviewees were found among those who rejected of Facebook with a help of appeal in Facebook. The sampling contained seven women and three men, who conformed with the sampling criteria and were first to agree to participate in the interviews.

Analysing the reasons for the interviewees to reject of Facebook, I mainly reviewed two aspects, the first of which concentrated on insecurity of Facebook and the second – big loss of time. Only a couple of the former users informed the others about their decision to stop, and the bigger share of the interviewees decided not to inform the others since they did not want to be searched in other channels.

The research revealed that after rejecting of Facebook, the main tools of communication are telephone, e-mail and meeting face to face. In addition, the interviewees also mentioned quick communication channels and social media, which are used more and more often. As the advantage of the alternative means and channels of communication the interviewees named the fact that they want to communicate information to others promptly and conveniently since an information transfer is not hindered by new posts and information, found on Facebook's timeline.

After termination of Facebook use, the interviewees manage to use time more efficiently and find activities to be involved in their free time. The interviewees also feel themselves more freely, happier and satisfied with their lives as they are not tired anymore with constantly renewed posts on Facebook timeline or do not compare themselves with pictures and posts of other users.

Key words: Facebook, non-use, quick communication channels, rejection of technology.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Aljasir, S. A., Woodcock, A., Harrison, S. (2012). *Facebook Non-users in Saudi Arabia: Why Do Some Saudi College Students Not Use Facebook?* URL <http://psrcentre.org/images/extraimages/4.%20312713.pdf> (kasutatud aprill 2016)
2. Angus, K., Bryant C., Hastings, G. (2011). *The SAGE Handbook of Social Marketing*. Los Angeles [etc.]: SAGE
3. Baker, R., White, K. M. (2011). In their own words: Why teenagers don't use social networking sites. *Cyberpsychology, Behavior and Social Networking* 14(6): 395-398. DOI: 10.1089/cyber.2010.0016
4. Baumer, E. P. S., Adams, P., Khovanskaya, V. D., Liao, T. C., Smith, M. E., Sosik, V. S., Williams, K. (2013). Limiting, Leaving and (re)Lapsing: An Exploration of Facebook Non-Use Practices and Experiences. *Proc CHI*, 3257-3266. New York, USA
5. Bodroža, B., Jovanovic, T. (2016). Validation of the new scale for measuring behaviors of Facebook users: Psycho-Social Aspects of Facebook Use (PSAFU). *Computers in Human Behavior* 54: 425-435
6. Boyd, M. D., Ellison, B. N. (2007). Social Network Sites: Definition, History and Scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, Vol. 13 (1): 210-230
7. Bright, L. F., Kleiser, S. B., Grau, S. L. (2014). Too much Facebook? An exploratory examination of social media fatigue. *Computers in Human Behavior* 44: 148-155
8. Carrasco, E. (2013). *More Time on Facebook Means More Dissatisfaction With Life, Study Finds*. URL <http://newmediarockstars.com/2013/08/more-time-on-facebook-means-more-dissatisfaction-with-life-study-finds/> (kasutatud aprill 2016)
9. Chaouali, W. (2016). Once a user, always a user: Enablers and inhibitors of continuance intention of mobile social networking sites. *Telematics and Informatics*. Volume 33, Issue 4. doi:10.1016/j.tele.2016.03.006
10. Chou, H. T., Edge, N. (2012). "They are happier and having better lives than I am": the impact of using Facebook on perceptions of others' lives. *Cyberpsychology, Behavior And Social Networking*. Volume 15:2

11. Duggan, M., Ellison, N.B., Lampe, C., Lenhart, A., Madden, M. (2015). *Demographics of Key Social Networking Platforms*. URL <http://www.pewinternet.org/2015/01/09/demographics-of-key-social-networking-platforms-2/> (kasutatud aprill 2016)
12. Duggan, M., Lenhart, A., Lampe, C., Ellison, N.B. (2015). *Parents and Social Media*. URL <http://www.pewinternet.org/2015/07/16/parents-and-social-media/> (kasutatud aprill 2016)
13. Edwards, J. (2014). *Facebook Inc. Actually Has 2.2 Billion Users Now – Roughly One Third of the Entire Population of Earth*. Business Insider, URL <http://www.businessinsider.com/facebook-inc-has-22-billion-users-2014-7> (kasutatud aprill 2016)
14. Elina Pähklimägi jättis Facebookiga hüvasti (2011). Elu24, 30. detsember. URL <http://elu24.postimees.ee/686010/elina-pahklimagi-jattis-facebookiga-huvasti> (kasutatud märts 2016)
15. *Facebook Reports First Quarter 2016 Results and Announces Proposal for New Class of Stock* (2016). URL <http://investor.fb.com/releasedetail.cfm?ReleaseID=967167> (kasutatud mai 2016)
16. Fowler, G. A. (2012). *When the Most Personal Secrets Get Outed on Facebook*. URL http://w3.salemstate.edu/~pglasser/When_the_Most_Personal_Secrets_Get_Outed_on_Facebook_-_WSJ.pdf (kasutatud aprill 2016)
17. Haenlein, M., Kaplan, A. M. (2010). *Users of the world, unite! The challenges and opportunities of social media*. Business Horizons, 53(1): 59-68. URL <http://michaelhaenlein.eu/Publications/Kaplan,%20Andreas%20-%20Users%20of%20the%20world,%20unite.pdf> (kasutatud aprill 2016)
18. Heiti Kender "Mis? Kus? Millal?" mängu eel: sulgesin Facebooki konto (2015). Elu24, 23. jaanuar. URL <http://elu24.postimees.ee/3066467/heiti-kender-mis-kus-millal-mangu-eel-sulgesin-facebooki-konto> (kasutatud veebruar 2016)
19. Kalmus, V. & A. Masso, M. Linno (2015). *Kvalitatiivne sisuanalüüs*. Tartu Ülikool: sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. URL <https://sisu.ut.ee/samm/kvalitatiivne-sisuanalyys> (kasutatud aprill 2016)
20. Kane, G. C., Alavi, M., Labianca, G., Borgatti, S.P. (2014). What's different

- aboutsocimedia networks? Framework and research agenda. *MIS Quarterly*, 38: 275-304
21. Karppi, T. (2011). *Digital Suicide and the Biopolitics of Leaving Facebook*. URL http://transformationsjournal.org/journal/issue_20/article_02.shtml (kasutatud märts 2016)
  22. Krustok, I. (2015). *Eestlased Facebookis*. URL <http://www.gemius.ee/agentuurid-uudised/eestlased-facebookis.html> (kasutatud märts 2016)
  23. Laherand, M.-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: Infotrükk
  24. Leary, B. (2010). *Overemphasis on Brand Building Leads to Mistrust*. Technology Inc. URL <http://www.inc.com/internet/articles/201003/leary.html> (kasutatud märts 2016)
  25. Lee, A. R., Son, S.-M., Kim, K. K. (2015). Information and communication technology overload and social networking service fatigue: A stress perspective. *Computers in Human Behavior* 55: 51-61.
  26. Lyubomirsky, S. (2008). *The How of Happiness: A New Approach to Getting the Life You Want*. URL <http://www.amazon.com/The-How-Happiness-Approach-Getting/dp/0143114956> (kasutatud jaanuar 2016)
  27. Madden, M. (2012). *Privacy management on social media sites*. URL <http://www.pewinternet.org/2012/02/24/privacy-management-on-social-media-sites/> (kasutatud aprill 2016)
  28. Madden, M., Lenhart, A., Cortesi, S., Gasser, U., Duggan, M., Smith, A., Beaton, M., (2013). *Teens, Social Media, and Privacy*. URL <http://www.pewinternet.org/2013/05/21/teens-social-media-and-privacy/> (kasutatud aprill 2016)
  29. Maier, C., Laumer, S., Eckhardt, A., Weitzel, T. (2012). *When social networking turns to social overload: explaining the stress, emotional exhaustion, and quitting behavior from social network sites' users*. URL <http://aisel.aisnet.org/ecis2012/71/> (kasutatud mai 2016)
  30. Maier, C., Laumer, S., Weinert, C., Weitzel, T. (2015). The effects of technostress and switching stress on discontinued use of social networking services: a study of

Facebook use. *Information Systems Journal*, 25: 275-308.

31. Marwick A.E. & boyd, d.m. (2010). I tweet honestly, I tweet passionately: Twitter users, context collapse, and the imagined audience. *New Media & Society* 13 (1)
32. Miller, D. (2013). *Facebook's so uncool, but it's morphing into a different beast*. URL <http://theconversation.com/facebook-so-uncool-but-its-morphing-into-a-different-beast-21548> (kasutatud aprill 2016)
33. Neves, B. B., Matos, J. M. d., Rente, R., Martins, S. L. (2015). The "Non-aligned": Young People's Narratives of Rejection of Social Networking Sites. URL <http://you.sagepub.com/content/23/2/116.abstract> (kasutatud mai 2016)
34. Portwood-Stacer, L. (2012). *Media refusal and conspicuous non-consumption: The performative and political dimensions of Facebook abstention*. *New Media & Society*. Dec. 2012. URL <http://www.lauraportwoodstacer.com/wp-content/uploads/2013/03/mediarefusalandconspicuousnonconsumption.pdf> (kasutatud aprill 2016)
35. Rainie, L., Smith. A., Duggan, M. (2013). Coming and going on Facebook. URL http://www.pewinternet.org/files/old-media/Files/Reports/2013/PIP_Coming_and_going_on_facebook.pdf (kasutatud märts 2016)
36. Rubin, H. J., Rubin, I. S. (2012). *Qualitative Interviewing. The Art of Hearing Data*. URL [https://books.google.ee/books?hl=en&lr=&id=bgekGK_xpYsC&oi=fnd&pg=PR15&dq=Herbert+J.+Rubin+%26+Irene+S.+Rubin+\(2012\).+Qualitative+Interviewing.+The+Art+of+Hearing+Data.+SAGE+Publications.&ots=tH9xiKp7Kf&sig=SUpAK7Ft_sTqlkjNG27WfboIYr0&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false](https://books.google.ee/books?hl=en&lr=&id=bgekGK_xpYsC&oi=fnd&pg=PR15&dq=Herbert+J.+Rubin+%26+Irene+S.+Rubin+(2012).+Qualitative+Interviewing.+The+Art+of+Hearing+Data.+SAGE+Publications.&ots=tH9xiKp7Kf&sig=SUpAK7Ft_sTqlkjNG27WfboIYr0&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false) (kasutatud aprill 2016).
37. Salmons, J. (2010). *Designing and Conducting Research With Online Interviews*. URL http://betterevaluation.org/sites/default/files/43888_1.pdf (kasutatud mai 2016)
38. Stieger, S., Burger, C., Bohn, M., Voracek, M. (2013). Who Commits Virtual Identity Suicide? Differences in Privacy Concerns, Internet Addiction, and Personality Between Facebook Users and Quitters. *Cyberpsychology, Behavior And Social Networking*. Volume 16: 9

39. The Facebook Experiment. (2015). *Does social media affect the quality of our lives?* The Happiness Research Institute. URL <http://www.happinessresearchinstitute.com> (kasutatud aprill 2016)
40. *Top Sites in Estonia* (2015). URL <http://www.alexa.com/topsites/countries/EE> (kasutatud veebruar 2016)
41. Trültzsch-Wijnen, C.W.; Trültzsch-Wijnen, S; Siibak, A. (2015). *Using and not using social media: what triggers young people's SNS practices?* URL https://sisu.ut.ee/sites/default/files/genire/files/siibak_using_and_not_using_social_media.pdf (kasutatud märts 2016)
42. Tufekci, Z., (2008). Can you see me now? Audience and disclosure regulation in online social network sites. *Bulletin of Science, Technology & Society*, 28: 20-35
43. Turan, Z., Tinmaz, H., Goktas, Y. (2013). *The Reasons for Non-Use of Social Networking Websites by University Students.* URL https://www.academia.edu/3681974/The_Reasons_for_Non-Use_of_Social_Networking_Websites_by_University_Students (kasutatud mai 2016)
44. Vihma, P. (2015). *MÕTE: Klikk – ja osalen. Klikk – ja pooldan.* URL <http://epl.delfi.ee/news/arvamus/mote-klikk-ja-osalen-klikk-ja-pooldan?id=71340489> (kasutatud aprill 2016)
45. Virani, S. (2015). *Get your loved ones off Facebook.* URL <http://saintsal.com/facebook/> (kasutatud aprill 2016)

LISAD

Lisa 1. Intervjuukava

Soojendusblokk:

Kui vana sa oled?

Kui kaua sa Facebooki kasutasid?

Mis sa arvad, kui aktiivne Facebooki kasutaja sa olid?

Millised olid peamised tegevused, mida sa Facebookis tegid?

Kui suur oli sinu Facebooki sõbralist?

Millal Facebooki kasutamisest loobusid?

Kas sa rakendasid Facebookis privaatsussätteid?

- Kas sinu profiil oli kõigile nähtav ja avalik, oli see nähtav kõigile sinu sõbralisti kuulutavatele kasutajatele, või oli see nähtav ainult teatud kasutajatele sinu sõbralistist?

Kui sa enda Facebooki kasutusaegadele tagasi mõtled, siis on sul meeles, mille järgi sa otsustasid, kellega enda profiilil olevat informatsiooni jagad?

- Kes need kasutajad/inimesed olid?
- Millise sisuga oli see info, mida nägid ainult sinu lähimad kontaktid?

Loobumisotsuse põhjendus:

Kui sa meenutad enda otsust Facebooki kasutamisest loobuda, siis mis sa arvad, millest selline otsus tekkis? Millega enda toonast otsust põhjendad?

- Kas mingi kindel tegur mängis rolli selles, et otsustasid Facebooki kasutamisest loobuda?

Püüdsid sa enne lõplikku loobumist ka varem millalgi Facebooki kasutamisest loobuda?

Kuivõrd sa jagasid oma lähedaste, sõprade või teiste Facebooki kasutajatega enda kahtlusi ja mõtteid, et võiksid Facebookist lahkuda?

Kas sa informeerisid enda Facebooki sõbralisti liikmeid sellest, et lõpetad Facebooki kasutamise?

- Kui jah, siis mis eesmärgil sa seda tegid?
  - o Kuidas sa selle teate neile edastasid (isiklikult suuliselt/private chat/ mõni muu kanal; või postitasid loobumisotsuse enda „seinale“?). Põhjendasid sa enda loobumisotsust neile kuidagi?
- Kui ei, siis miks otsustasid enda sõbralisti liikmeid enda loobumisest mitte informeerida?

Igapäevase suhtluse muutus peale Facebooki kasutamisest loobumist:

Kuivõrd on sinu hinnangul muutunud sinu igapäevased suhtlustavad peale Facebooki kasutamisest loobumist?

- Kui on palju muutunud, siis milles see muutus seisneb?
  - o Suhtled sa nüüd ajaliselt kontsentreeritumalt/rohkem/vähem?
  - o Kas sinu igapäevane tutvusringkond on sinu arvates nüüd võrreldes varasemaga kitsenenud?
- Kui on vähe muutunud, siis mis sa arvad, miks sa neid suuri muutusi enda igapäevases suhtluses ei tunneta?
  - o Suhtled sa nüüd ajaliselt kontsentreeritumalt/rohkem/vähem?
  - o Suhtled sa enda arvates nüüd vähemate inimestega kui Facebooki kasutades?

Kui paljude inimestega enda sõbralistist jäid suhtlema ka peale Facebooki kasutamisest loobumist?

Millised alternatiivseid suhtluskanaleid oled hakanud kasutama pärast Facebooki kasutamisest loobumist ?

Mille poolest need kanalid Facebookist erinevad?

Milliseid eeliseid näed nendel kanalitel Facebooki ees?

Kui sageli neid alternatiivseid suhtluskanaleid oled kasutama hakanud?

Igapäevaste toimingute muutus pärast Facebooki kasutamisest loobumist:

Kui sa mõtled enda Facebooki kasutusaegadele tagasi, siis milline nägi välja üks sinu tavapärase päev Facebooki kasutajana? Kui oluline roll oli Facebookil sinu päevas?

Milline on sinu tavapärase päev nüüd, mil sa Facebooki ei kasuta?

Mis on sinu igapäeva elus muutunud?

Kuivõrd tunnetad, et tänu Facebooki kasutamise lõpetamist on sul varasemaga võrreldes rohkem vaba aega?

Kuidas sulle tundub, milliseid tegevusi teed nüüd võrreldes varasemaga enam?

Milliseid kanaleid kasutad nüüd enda infovajaduse rahuldamiseks?

Kuivõrd jõuab nüüd sinuni informatsioon, mida enne leidsid Facebooki vahendusel?

Kuidas jõuab sinuni info erinevate ürituste kohta, millest Facebooki vahendusel teavitatakse?

Kuidas oled enda jaoks lahendanud „üritusel osalemise“ või „mitteosalemisest“ teavitamise problemaatika?

Oled sa millalgi kahetsenud, et enam Facebooki ei kasuta?

- Kui jah, siis mis olukorras Facebooki kasutamisest puudust oled tundnud?
- Kui ei, siis kuivõrd oled üldse tundnud Facebookist puudust? Millistel puhkudel/millistes olukordades? Palun kirjelda.

Lõpetuseks:

Kui sa peaksid kirjeldama enda enesetunnet nüüd peale Facebooki kasutamise lõpetamist, siis millised oleksid need kolm omadussõna, mida enda kohta selles kontekstis kasutaksid?

Kas oled otsustanud ka Facebooki tagasi minna?

Kuidas sulle hetkel tundub, kas sinu otsus Facebookist loobuda on lõplik?

Kas sa tead veel kedagi, kes on loobunud Facebooki kasutamisest? Kui jah, siis äkki saad mulle anda tema kontaktid, et saaksin tedagi uuringus osalema paluda.

Sooviksid sa ise veel midagi lõpetuseks selle teema kohta lisada?

Lisa 2. Intervjuude transkriptsioonid (lisatud CD-le)

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Birgit-Helis Heinsalu (sünnikuupäev: 02.01.1994)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose Facebooki kasutamisest loobujad: põhjused ja kogemused, mille juhendaja on Andra Siibak (PhD),
  - 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
  - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 1.06.2016